

Noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise strateegia

Sotsiaalsete
Ettevõtete Võrgustik

entk
Eesti Noorsootöö Keskus

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

2018

Teemad

Sissejuhatus	3
Liikumapanevad küsimused	3
Miks eraldi strateegiadokument?	3
Millele strateegia keskendub?	3
Seos riiklike arengukavade ja tegevussuundadega?	4
Kuidas käesolev dokument koostati?	4
Kellega ühendust võtta?	5
Noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise eesmärgid	6
Valdkonna muutuse teooria	6
Strateegilised eesmärgid	7
Lisa 1. Noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna iseloomustus	9
Mis on sotsiaalne ettevõtlus?	9
Mis on noorte sotsiaalse ettevõtluse väärtus?	13
Millised on osapoolte võimalused noorte sotsiaalse ettevõtluse edendamiseks?	16
Formaalharidus	16
Mitteformaalne haridus	16
Lisa 2. Millised on valdkonna arendamise kogemused ja olukord Eestis?	18
Lisa 3. Millised on rahvusvahelised näited?	24

Kellega ühendust võtta?

Kuna käesolevat dokumenti hakatakse alates 2018. aasta algusest ka jooksvalt täiendama, oleme tänulikud kõigi paranduste, täpsustuste ja asjakohaste täienduste ettepanekute eest. Need palume esitada Eesti Noorsootöö Keskusele Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustikule.

Palume anda ka märku, kui endal on huvi strateegia elluviimisse ise panustada ja selle osapoolte ringiga liituda. Loo me noortele võimalusi üheskoos!

Sissejuhatus

Liikumapanevad küsimused

Millised tänased valikuvõimalused mõjutavad noori tulevikus otsuseid langetama?

Milliseid tooteid ja teenuseid hakkavad nad tarbima? Millistes valdkondades ja milliste eesmärkide nimel tegutsevad ettevõtted, mida nad loovad? Kuidas nad muudavad organisatsioonikultuuri ettevõtetes, kuhu tööle lähevad? Kelle heaks teevad nad vabatahtlikku tööd? Kuidas saame panustada tänaste noorte arengukeskkonna kujunemisse, et vastused eelmistele küsimustele kujuneksid võimalikult positiivseteks?

Häid vastuseid „Kuidas saame“-küsimusele on õnneks palju. Ettevõtlikkuse arendamiseks ja ettevõtluspädevuste kujundamiseks on hulk häid viise, millest noortele on tarvis pakkuda mitmekesisest kombinatsioonist. Üks nendest viisidest on sotsiaalne ettevõtlus.

Miks eraldi strategiadokument?

Sotsiaalne ettevõtlus on üks teemadest, millega seotud teadmised ja kogemused võivad oluliselt rikastada noorsootööd ja formaalharidust. Selle teema potentsiaali avamine sõltub aga sellest, kuivõrd läbimõeldult ja laialdaselt seda noorteni viiakse. Teiseks oluliseks sihtrühmaks on noortega töötavad spetsialistid, sealhulgas noorsootöötajad, kelle jaoks lähem tutvus ettevõtlusega võib aidata ka noortevaldkonna rahastamist mitmekesistada. Kvaliteeti ja mastaapi teemaga sihtrühmadeni jõudmisel aitabki saavutada strateegiline planeerimine.

Tänapäevaks on sotsiaalne ettevõtlus leidnud kindla koha kodanikuühiskonnas ja üha rohkem ka ettevõtlusmaastikul. Iga aasta toob uusi näiteid sotsiaalsetest ettevõtetest ja ka nende toetusmudelitest nii Eestis kui rahvusvaheliselt. Küllap tekib ka ilma strateegiata edaspidigi juurde uusi noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise algatusi. Strateegiat läheb aga tarvis, et aidata osapooltel valdkonnast ja selle vajadustest ning võimalustest sarnaselt aru saada, võimendada üksteise tegevusi, vältida dubleerimist, saavutada olemasolevate ressurssidega võimalikult palju ja tuua valdkonda ressursse juurde.

Millele strateegia keskendub?

Käesolev dokument keskendub eesmärkide ja võimaluste esitamisega seoses noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamisega nii noorsootöö kui formaalhariduse kontekstis.

Esmalt selgitame strateegias kasutatavaid põhimõisteid. Noor on seitsme kuni kahekümne kuue aastane füüsiline isik.¹ Noorsootöö on noortele tingimuste loomine arendavaks tegevuseks, mis võimaldab neil vaba tahte alusel perekonna-, tasemekoolituse- ja tööväliselt tegutseda.² Formaalaridus on üldharidus-, kutse- või kõrgkoolis riikliku õppekava alusel omandatud haridus.³

Käesoleva dokumendi esmased eesmärgid on alljärgnevad.

- esitada noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arengueesmärgid koos järgmiste tegevustega;
- luua alu osapoolte vaheliseks edasiseks koostööks, mis on tarvilik arengueesmärkide saavutamiseks.

Kuna tegemist on paljude noorsootöö ja formaalhariduse osapoolte jaoks uue valdkonnaga, on dokumendil ka mitmeid kaasnevaid eesmärgi.

- Piiritleda noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkond.
- Tuua esile sotsiaalse ettevõtluse väärtus noorte arengu jaoks.

1 Noorsootöö seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/741158>

2 Noorsootöö seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/741158>

3 Eesti Keele Instituut, <https://term.eki.ee/iframe/concept/view/2024500137/>

- Anda ülevaate noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise valdkonna hetkeseisust Eestis ning rahvusvahelistest näidetest

Dokument on mõeldud regulaarselt jälgitavaks ja uuendatavaks materjaliks ning koostatud *lean*-meetodil. Seetõttu on lisaks valdkonna põhimõtetele ja muutuse teooriale esitatud konkreetsed eesmärgid ja tegevused strateegia koostamisele järgnevat, st 2018. aastaks. Kui osapoolte koostöös on valdkonna esmased arenguvõimalused kasutatud, defineeritakse järgmised eesmärgid. Välditud on detailse plaani koostamist mitmeks aastaks, mida tuleks pidevalt muutavas keskkonnas igal juhul pidevalt ümber teha.

Seos riiklike arengukavade ja tegevussuundadega?

Noorte sotsiaalse ettevõtluse strateegia panustab mitmete riiklike arengukavade ja tegevussuundade eesmärkide saavutamisse. Allpool on loetletud neist olulisimad.

- Elukestva õppe strateegia (Haridus- ja Teadusministeerium) strateegilised eesmärgid, sealhulgas „Iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetav, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õpikäsitus on rakendatud kõigil haridustasemetel ja -liikides.“⁴
- Noortevaldkonna arengukava (Haridus- ja Teadusministeerium) üldeesmärk „Noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist“, sh meetmed „Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistevõimeks“ ja „Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“.⁵
- Eesti ettevõtluse kasvustrateegia⁶ (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium) alaeesmärk „Eesti elanikud on ettevõtlikud“ (sh „Ettevõtlusteadlikkuse- ja võimekuse kasvatamine“ ja „Integreeritud ja kvaliteetse ettevõtlusõppe tagamine“).
- Ettevõtlusõppe programmi „Edu ja tegu“⁷ (Haridus- ja Teadusministeerium) tegevussuunad, sh „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe pädevuste arendamine“.
- Kodanikuühiskonna arengukava⁸ (Siseministeerium) sotsiaalse ettevõtlusega seotud alaeesmärgid.
- Heaolu arengukava⁹ (Sotsiaalministeerium) sotsiaalse ettevõtlusega seotud alaeesmärgid.

Kuidas käesolev dokument koostati?

Käesolev dokument valmis osana Eesti Noorsootöö Keskuse (ENTK) noorte sotsiaalse ettevõtlikkuse arendamise tegevussuunast. Selle raames on ENTK teinud osapooltega praktilist koostööd:

- noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arengustrateegia väljatöötamiseks osapooli kaasaval moel;
- noorte sotsiaalset ettevõtlust edendava programmi mudeli väljatöötamiseks ja piloteerimiseks.

Noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arengustrateegia väljatöötamist koordineeris Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik. Väljatöötamise käigus teostati lühianalüüsid senise kogemuse ja näidete kohta nii Eestis kui rahvusvaheliselt. Osapoolte kaasamise käigus toimusid neli juhtrühma kohtumist ja mitmeid üks-ühele tagasiside kogumise ringe nii silmast-silma intervjuude abil kui ka elektrooniliselt.

Oleme tänulikud kõigi osapoolte esindajatele, kes osalesid juhtrühma koosolekutel või andsid tagasisidet individuaalselt, sealhulgas Haridus- ja Teadusministeerium, Junior Achievement Eesti, Tartu Ülikool, Tallinna Spordi- ja Noorsooamet, Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda, Tallinna Noortevolikogu, Sotsiaalse Innovatsiooni Labor, SA Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus jt. Loodame strateegia elluviimisel seda organisatsioonide ringi veel tublisti laiendada.

Dokumendi koostas Jaan Aps. Rahvusvaheliste näidete lühianalüüsi koostas Andry Padar.

4 Eesti elukestva õppe strateegia 2020, <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>

5 Noortevaldkonna arengukava aastateks 2014–2020, https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

6 Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020, <http://kasvustrateegia.mkm.ee/>

7 Ettevõtlusõppe programmi „Edu ja tegu“ 2016–2020, <http://xn--ettevtluspe-jfbe.ee/programmist/>

8 Kodanikuühiskonna arengukava aastateks 2015–2020, <https://www.siseministeerium.ee/et/tegevusvaldkonnad/kodanikuuhiskond>

9 Heaolu arengukava aastateks 2016–2023, <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

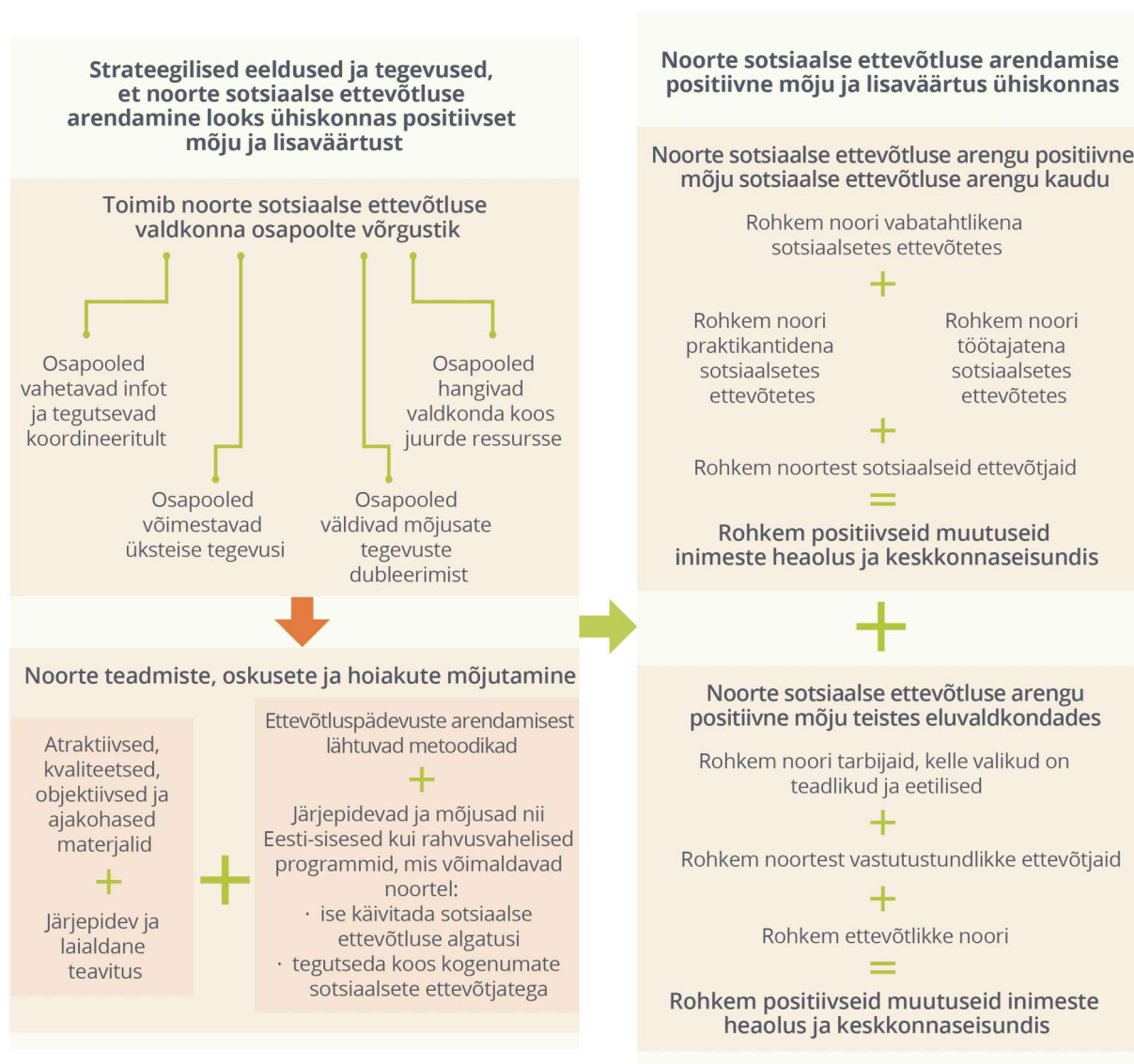
Noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise eesmärgid

Valdkonna muutuse teooria

Noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise strateegia on alloleval joonisel esitatud mõttemudelina, mida nimetatakse muutuse teooriaks (ing k *theory of change*). Muutuse teooria on kirjeldus sellest, kuidas ja miks eeldatakse soovitud muutuste toimumist. Muutuse teooria esitab peamised seosed strateegias kirjeldatud soovitatavate tulemuste saavutamise ja kavandatud tegevuste vahel.

Joonise parempoolses plokis on esile toodud noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise potentsiaalne positiivne mõju ja lisaväärtus ühiskonnas. Vasakul pool on aga kujutatud strateegilised eeldused ja tegevused selleks, et noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamine osapoolte eraldiseisva prioriteedina suudaks ühiskonnas positiivset mõju ja lisaväärtust tõepoolest pakkuda.

Parempoolses plokis kujutatud visioon mõju osas on saavutatav kahe vasakpoolse alamploki koosmõjus. Ideaalis läbib konkreetne noor nii info saamise kui ka isikliku kogemuse omandamise plokid (programmid), ent loomulikult on võimalik ka ainult info tarbimine või isikliku kogemuse saamine.

Joonis 1. Noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arendamise muutuse teooria

Sotsiaalse ettevõtluse kasu ühiskonnale väljendub rohkemates positiivsetes muutustes inimeste heaolus ja keskkonnaseisundis. Seega on sotsiaalne ettevõtlus üks tegutsemisviisidest, mis väärrib osapoolte poolt võimendamist, sealhulgas lõimides seda valdkonda noorte ettevõtluse arendamisega.

Noorte sotsiaalse ettevõtluse arengu positiivne mõju ühiskonnale avaldub nii sotsiaalse ettevõtluse arengu tugevdamises kui ka teistes eluvaldkondades.

- Mõju sotsiaalse ettevõtluse arengule: rohkem noori hakkab panustama juba tegutsevatesse sotsiaalsetesse ettevõtetesse kas lühema- või pikemaajaliselt (vabatahtlike, praktikantide, töötajatenä) ja hakkavad ise sotsiaalseteks ettevõtjateks.
- Mõju teiste eluvaldkondade arengule: noored, kes on kogenud sotsiaalset ettevõtlust, võivad teha suurema tõenäosusega teadlikumaid valikuid nii tarbijate kui ka näiteks vastutustundlike ettevõtjatenä. Lisaks on noorte sotsiaalne ettevõtlus samasuguse positiivse mõjuga noorte ettevõtliku eluhoiaku ja kogemustepagasi kujunemisele nagu kõik teisedki noorte ettevõtlust edendavad tegevused juhul, kui neid viiakse ellu kvaliteetselt ja mõjusalt.

Loetletud positiivsete mõjude saavutamiseks on tarvis kolme peamist eeldust, mille loomisele ja tugevdamisele käesolev strateegia elluviimine keskendubki.

- Toimib noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna osapoolte võrgustik: osapooled vahetavad infot ja tegutsevad koordineeritult, võimestavad üksteise tegevusi, väldivad mõjusate tegevuste dubleerimist ja hangivad valdkonda juurde ressursse.
- Noorteni jõuab järjepidev ja laialdane sotsiaalse ettevõtluse alane teavitust, mis põhineb atraktiivsetel, kvaliteetsetel, objektiivsetel ja ajakohastel materjalidel.
- Noortel on võimalik ise käivitada sotsiaalse ettevõtluse algatusi ja tegutseda koos kogenumate sotsiaalsete ettevõtjatega järjepidevates ja mõjusates nii Eesti-sisestes kui rahvusvahelistes programmides, mis lähtuvad tunnustatud ettevõtluspädevuste arendamise meetoditest (Eesti siselt, „Edu ja Tegu“, rahvusvahelises suhtluses EntreComp).

Strateegilised eesmärgid

Kokkuvõtvalt seisneb noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arendamise strateegia kolmes eesmärgis.

- **Eesmärk 1.** Noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna võrgustiku osapooled vahetavad infot ja tegutsevad koordineeritult, võimestavad üksteise tegevusi, väldivad mõjusate tegevuste dubleerimist ja hangivad valdkonda koos juurde ressursse.
- **Eesmärk 2.** Noored saavad osa järjepidevast ja laialdasest sotsiaalse ettevõtluse alastest teavitusest, mis põhineb atraktiivsetel, kvaliteetsetel, objektiivsetel ja ajakohastel materjalidel.
- **Eesmärk 3.** Noored saavad osa järjepidevatest ja mõjusatest nii Eesti-sisestest kui rahvusvahelistest programmidest, mis võimaldavad noortel ise käivitada sotsiaalse ettevõtluse algatusi ja tegutseda koos kogenumate sotsiaalsete ettevõtjatega.

Eesmärk 1. Noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna võrgustiku osapooled vahetavad infot ja tegutsevad koordineeritult, võimestavad üksteise tegevusi, väldivad mõjusate tegevuste dubleerimist ja hangivad valdkonda koos juurde ressursse.

2018. aasta prioriteetid	Kes eest veavad?	Jaan	Veeb	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	August	Sept	Okt	Nov	Dets
Noorte sotsiaalse ettevõtluse koostöövõrgustiku kogemuskohvikud	ENTK, SEV												
Noorte sotsiaalse ettevõtluse koostöövõrgustiku uudiskiri koos uuendatud kaardistuse ja strateegiadokumendiga	ENTK, SEV												
Visualiseeritud materjal: sotsiaalse ettevõtluse, vastutustundliku ettevõtluse jm osapoolte vahel kokku lepitud definitsioonid koos viidetega	Edu ja Tegu, VEF, SEV					valmis							

Eesmärk 2. Noored saavad osa järjepidevast ja laialdasest sotsiaalse ettevõtluse alast teavitusest, mis põhineb atraktiivsetel, kvaliteetsetel, objektiivsetel ja ajakohastel materjalidel.

2018. aasta prioriteetidid	Kes eest veavad?	Jaan	Veeb	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	August	Sept	Okt	Nov	Dets
2017. aasta tase on fikseeritud (st kui paljude noorteni jõuti)	SEV			Valmis									
Noorte sihtrühm on üks kommunikatsioonisegment	KÜSK, SEV, Heategu, SEB, EMSL												
Internetis olevad aegunud või ebakorrektsed sotsiaalse ettevõtluse materjalid on uuendatud või maha võetud	SEV			Valmis									
Sotsiaalse ettevõtluse moodul (6EAP aine) on valmis ülikoolide kaudu noorteni jõudmiseks	Edu ja Tegu		Valmis										
Kolme noorteinfo vahendamiseks loodud SE video levitamine ja tagasiside kogumine.	ENTK, SEV		Valmis										
Sotsiaalse ettevõtluse peatükk gümnaasiumi uude majandusõpikusse	JAA, SEV												
Sotsiaalse ettevõtluse eriauhind JAA Eesti õpilasfirmade laadal 10. veebruaril 2018	JAA, SEV		Valmis										
Asjakohased õpiväljundid Ettevõtluspädevuse mudelist (Edu ja Tegu) ja raamistikust EntreComp on lahti kirjutatud ka sotsiaalse ettevõtluse jaoks	Edu ja Tegu, SEV												Valmis

Jooksev kommunikatsioon: sotsiaalse ettevõtluse eriauhind, Ajujahi 2018/19 finalistid talv-kevad 2018, Eesti parimate õpilasfirmade konkursi finalistid kevad 2018, NULA inkubaatori konkurss kevad 2018, JAA Alumni Hakkaton sügis 2018, Ettevõtlusnädal sügis 2018.

Eesmärk 3. Noored saavad osa järjepidevatest ja mõjusatest nii Eesti-sisestest kui rahvusvahelistest programmidest, mis võimaldavad noortel ise käivitada sotsiaalse ettevõtluse algatusi ja tegutseda koos kogenumate sotsiaalsete ettevõtjatega.

2018. aasta prioriteetidid	Kes eest veavad?	Jaan	Veeb	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	August	Sept	Okt	Nov	Dets
2017. aasta tase on fikseeritud (st kui paljude noorteni jõuti)	SEV			Valmis									
Koostöö osapoolte eri programmide (värbamise, elluviimise, tulemuste) kommunikatsiooni võimendamiseks ja kogemuste vahetamiseks	ENTK, SEV												

Programmideks on samad, mis on loetletud jooksvate kommunikatsioonitegevuste juures. Lisaks uued algatused (sotsiaalse ettevõtluse viimine noortemalevate korraldajateni ja nende kaudu ka noorteni).

Lisa 1. Noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna iseloomustus

Mis on sotsiaalne ettevõtlus?

Sotsiaalne ettevõtlus on esmalt välja kujunenud organisatsioonide eestvedajate poolt rakendatava praktikana. See on eri aegadel ja erinevates riikides võtnud mitmesuguseid vorme tulenevalt nii ühiskondlikest vajadustest kui majandus- ja kultuurilise keskkonna traditsioonidest.

Teadaolevalt esimene kodumaine sotsiaalne ettevõtte loodi 1889. aastal. Eesmärk: püsiv töö ja palk nägemise kaotanud inimestele. Abinõu: harjade, pintslite tootmine ja müük. Tegemist oli kauge eelkäijaga praegugi tuntud harjade valmistajale Pimedate Töökeskusele Hariner.

Mis on järgnevate näidete ühisosa?

- Autistlike noori programmeerijateks ja andmesisestajateks värbav IT-ettevõtte.
- Taaskasutuspoodide kasumi abil raskustes peresid näiteks sanitaarremondi kulude katmisega ja lastele sünnipäevade korraldamisega aitav heategevusorganisatsioon.
- Eraisikutele ja kogukondadele keskkonnakaitsealast juriidilist abi pakkuvat õigusbüroo.

Õige vastus: kõik need organisatsioonid on sotsiaalsed ettevõtted. Nende ettevõtete jaoks on positiivne ühiskondlik mõju taotluslik ja esmatähtis, mitte juhuslik või muu tegevusega kaasnev. Esimene neist ongi loodud autistlikele noortele töövõimaluste loomiseks (Specialisterne¹⁰), teine perede aitamiseks (Sõbralt Sõbrale¹¹) ja kolmas keskkonnakaitse edendamiseks (Keskkonnaõiguse Keskus¹²).

Ühelt poolt võib sotsiaalset ettevõtlust vaadelda ettevõtluse alamliigina, millele on tulenevalt tema eripärastest karakteristikutest üha enamates riikides otsustatud anda ka juriidilise vormi. Olulisimateks tunnusjoonteks on põhikirjalise eesmärgi fikseerimine ja ettevõtlusest teenitava kasumi vähemalt osaline kasutamine selle saavutamiseks.

Teisalt võib sotsiaalset ettevõtlust vaadelda ka üha levinuma praktikana niinimetatud mittetulundussektoris. See tähendab toodete ja teenuste müüki organisatsioonide poolt, kes on loodud mõne põhikirjalise eesmärgi täitmiseks, mitte kasumi teenimiseks omanike jaoks. Taolistele organisatsioonidele on omatulu teenimine tavapäraselt ainult üks sissetuleku allikatest. Üha enamatel juhtudel aga kujuneb välja toimiv ärimudel, mis annab aluse rääkida taolistest organisatsioonidest kui ettevõtetest.

Mõlema variandi ühisosa on välja toodud alljärgnevas definitsioonis.

Sotsiaalsed ettevõtted on ühiskondliku eesmärgiga organisatsioonid, kes kasutavad oma sihi saavutamiseks ettevõtlust, st teenuste, toodete järjepidevat müüki.¹³

- Ühiskondlik eesmärk tähendab sotsiaalsete ettevõtete otsest panustamist inimeste toimetulekusse ja heaolusse ning loodus- ja elukeskkonna soovitava seisundi püsimisse või selle saavutamisse.
- Ettevõtlus tähendab tegutsemist majandusüksusena, st kaupade või teenuste pakkumist tasu eest püsiva tegevusena oma nimel.¹⁴ Ettevõtlus tähendab ka ärivõimaluste avastamist ja hindamist, ettevõtte loomist ja arendamist või kasvatamist.¹⁵
- Ühiskondlik eesmärk tähendab ka seda, et ettevõtlusest kasumi teenimise peamiseks eesmärgiks on suurendada sotsiaalse ettevõtte ühiskondlikku mõju, investeerides kasumit tegevuste kvaliteedi tõstmiseks ja / või laiendamiseks.

10 Specialisterne, <http://specialisterne.com/>

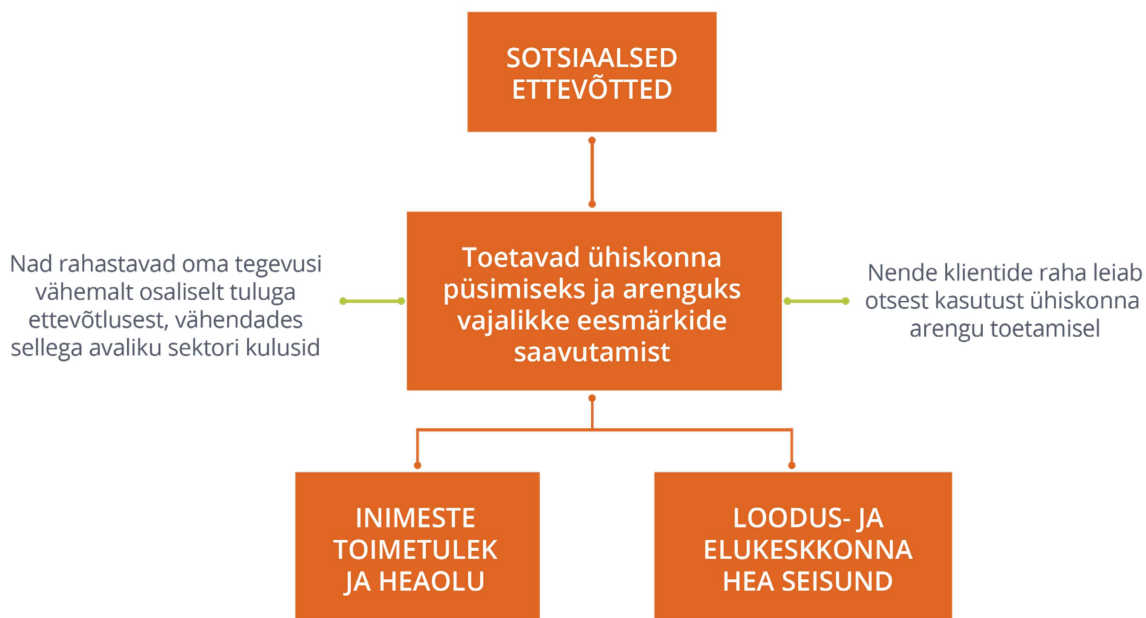
11 Sõbralt Sõbrale, <https://sobraltsobrale.ee/>

12 Keskkonnaõiguse Keskus, <http://www.k6k.ee/>

13 Sotsiaalsed ettevõtted Eestis, <https://sev.ee/sotsiaalne-ettevotlus-eestis/>

14 Tegemist on lihtsustatud definitsiooniga, mis põhineb Äriseadustikul (<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122010019?leiaKehtiv>)

15 Ettevõtlusõppe programmi materjal „Ettevõtluspädevus“ (koostaja Marge Täks, 2017)

Joonis 2. Sotsiaalse ettevõtluse olemus¹⁶

Äsja esitasime vaid ühe võimaluse valdkonda defineerida. Nii Eestis kui mujal leidub teisigi määratlusi. Muuhulgas on sotsiaalset ettevõtlust defineerinud nii rahvusvahelised organisatsioonid kui eri riikide seadusandjad.

Euroopa Komisjon kirjeldab järgnevalt Euroopa Liidu liikmesriikides tegutsevate sotsiaalsete ettevõtete olemuse ühisosa sõltumatult sellest, kas konkreetses riigis on sotsiaalsetele ettevõtetele loodud eraldi juriidiline vorm: „Sotsiaalne ettevõte on sotsiaalmajanduse süsteemi osapool, kelle jaoks ettevõtteks on osanikele või aktsionäridele kasumi tekitamisest olulisemaks eesmärgiks ühiskondliku mõju loomine. Sotsiaalne ettevõte pakub turu jaoks tooteid ja teenuseid ettevõtlikul ja uuenduslikul viisil ning kasutab oma tulu eelkõige ühiskondlike eesmärkide saavutamiseks. Organisatsiooni juhitakse avatud ja vastutustundlikul moel, sealjuures pöörates erilist tähelepanu oma töötajate, klientide ja majandustegevuse poolt mõjutatud osapoolte kaasamisele”¹⁷.

Organisatsioon **European Social Enterprise Law Association** on avaldanud analüüsi „Social Enterprise in Europe Developing Legal Systems which Support Social Enterprise Growth”¹⁸. Selles vaadeldakse nii sotsiaalse ettevõtluse juriidilisi vorme (, mis on loodud spetsiaalselt sotsiaalsete ettevõtete jaoks) kui ka juriidilisi staatuseid, mida sotsiaalsetel ettevõtetel on eri riikides olnud võimalik tegutsemiseks valida teiste juriidiliste vormide seast. Võrdluse tulemusena esitatakse autorite poolt nimekirja Euroopa Komisjoni määratlust täpsustavatest kriteeriumidest, mis peavad olema iga sotsiaalse ettevõtte puhul üheaegselt täidetud:

- organisatsioon peab tegelema majandustegevusega;
- tema peamine eesmärk peab olema selgesõnaliselt ja ühemõtteliselt ühiskonnale kasulik;
- tal peavad olema piirangud kasumi jaotamisele või varade kasutamisele, et säilitada ühiskondlikku eesmärki esmatähtsana;
- ta peab olema sõltumatu nii riigist kui ka kasumijaotusega organisatsioonidest;
- tema juhtimine peab olema kaasav, mida iseloomustavad kaasavad ja / või demokraatlikud otsustusprotsessid.

16 Sotsiaalsed ettevõtted Eestis: väärtus ühiskonnale ja 14 näidet (koostaja Jaan Aps, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, 2016), <https://sev.ee/wp-content/uploads/2017/06/sotsiaalsed-ettevotted-eestis.pdf>

17 Social enterprises (Euroopa Komisjon, 2017) http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en

18 Social Enterprise in Europe: Developing Legal Systems which Support Social Enterprise Growth (autorite kollektiiv, European Social Enterprise Law Association, 2015), https://esela.eu/wp-content/uploads/2015/11/legal_mapping_publication_051015_web.pdf

Juriidilise definitsiooni puudumine Eestis ja ühtse definitsiooni puudumine maailmas on noortega töötavatele spetsialistidele korraga nii väljakutse kui võimalus.

Üks läbimõeldumaid sotsiaalse ettevõtluse juriidilisi regulatsioone võeti 2016. aastal vastu Luksemburgis. Selle põhilised kriteeriumid on loetletud allpool¹⁹.

- Sotsiaalsel ettevõttel on põhikirjas fikseeritud ühiskondlik eesmärk.
- Kasumi ja vara jaotamine on piiratud. Sealjuures võib sotsiaalsel ettevõttel olla kahte liiki osakuid. Nn mõjuosakute (*impact shares*) pealt dividendide maksmine on keelatud. Nn majandustegevuse edukuse osakute (nn *performance shares*) pealt dividendide maksmine on lubatud. Sotsiaalse ettevõtte osakutest peavad mõjuosakud moodustama vähemalt 50%. Kui mõjuosakud moodustavad osakutest 100%, ongi tegemist kasumijaotuseta organisatsiooniga.
- Juhtimine peab olema autonoomne, st avalikust sektorist ja äriühingutest sõltumatu. Töötajate maksimaalsele palgamäärale on piirang (kuni kuuekordne miinimumpalk).
- Sotsiaalne ettevõtte peab põhikirjas määrama vähemalt kaks ühiskondliku tegevuse eduindikaatorit (*key performance indicators*), mille abil on võimalik iga-aastaselt tõendada põhikirjalise eesmärgi poole liikumist.
- Sotsiaalsel ettevõttel on iga-aastase välise auditeerimise kohustus. Sealjuures peab aastaruanne sisaldama infot tulemuste ja ühiskondliku mõju kohta (minimaalselt lähtuvalt põhikirjas määratletud eduindikaatorite näitajate tõestamiseks).
- Ettevõtte võib muuta oma põhikirjalist eesmärgi, eduindikaatoreid või mõjuosakute osakaalu ainult juhul, kui minister rahuldab ettevõtte vastava taotluse.
- Kui ettevõtte rikub eelpool loetletud nõudeid, ootab teda sundlikvideerimine.
- Kasumi jaotamisest loobunud sotsiaalne ettevõtte (st kelle osakutest 100% moodustavad mõjuosakud) saab osa erinevatest maksusoodustustest (sh tulumaksusoodustus) ja ligipääsu riiklikule rahastusele. Osalise kasumijaotusega sotsiaalne ettevõtte võib saada eeliseid hangetel ja ligipääsu teatud tüüpi riiklikele toetustele (*grants*).

Noortega töötava spetsialisti väljakutseks on selgete sõnumite andmine. Näiteks võivad kõik allpool katis olevad väited tõele vastata.

„Sotsiaalne ettevõtlus ei pruugi tähendada kasumi jaotamisest loobumist.“

„Sotsiaalne ettevõtlus ei pruugi tähendada erivajadustega inimestele töövõimaluste loomist.“

„Sotsiaalne ettevõtte ei pea teenima ainult ettevõtlustulu, vaid võib kaasata näiteks ka vabatahtlikke tööjõudu ning annetusi.“

„Sotsiaalne ettevõtlus võib tähendada, et inimesed, keda tavapäraselt abivajajates peetakse (nt erivajadustega inimesed), muutuvad ise ettevõtte omanikeks.“

„Sotsiaalne ettevõtte võib, aga ei pruugi olla samaaegselt ka vastutustundlik ettevõtte.“

„Sotsiaalne ettevõtte võib olla nii mittetulundusühing, osaühing, sihtasutus kui tulundusühistu.“

Samuti võib juhtuda, et ennast nimetab sotsiaalseks ettevõtteks organisatsioon, kes ei vasta üldtunnustatud kriteeriumidele. Või vastupidi – lähtuvalt üldtunnustatud kriteeriumidest nimetatakse sotsiaalseks ettevõtteks organisatsiooni, kes küll vastavatele kriteeriumidele vastab, ent ise end sotsiaalse ettevõtteks ei identifitseeri.

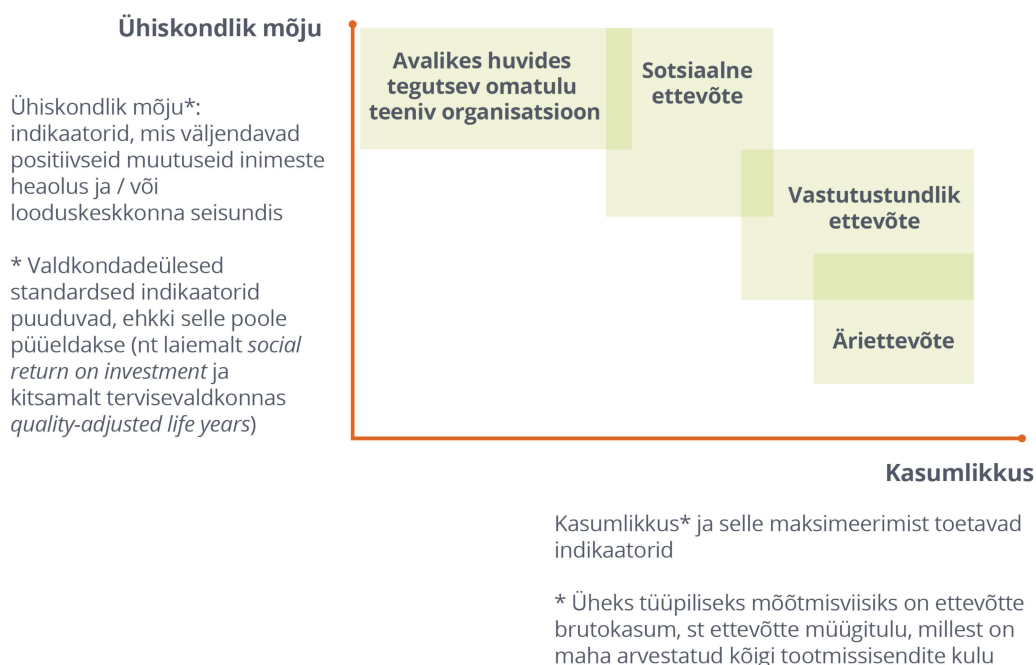
See tähendab, et noortega töötaval spetsialistil peavad endal olema head teadmised sotsiaalse ettevõtluse mitmekesisusest või vähemalt julgus öelda, et ei tea tervikpilti, ning oskus suunata noori allikate juurde, mis annavad sotsiaalsest ettevõtlusest rohkem infot. Sealjuures on oluline vältida sõnumite edastamist, mis jätavad sotsiaalsest ettevõtlusest ebaõige või puuduliku pildi. Üheks heaks variandiks ongi paluda noortel endil taustainfot uurida ja seejärel koos loovaid meetodeid kasutades ühtsema nägemuseni jõuda.

¹⁹ The law of 12 December 2016 establishing the creation of social impact companies (mitteametlik tõlge inglise keelde organisatsioonilt Union luxembourgeoise de l'économie sociale et solidaire, 2017)

Noortega töötava spetsialisti võimaluseks on näidata noortele ettevõtlusviiside paljusust ja ühiskonna mitmekesisust. Sotsiaalne ettevõtlus osutub sedasi üheks suurepäraseks teemaks, mille abil noori inspireerida ja harida.

Üheks võimaluseks sotsiaalse ettevõtluse olemust avada on alljärgnev skeem. Ühelt poolt on tegemist üksteisest selgelt eristuvate vormidega. Teisalt on selgelt näha ka kattuvad „hallid alad“, näiteks võib üks organisatsioon ennast identifitseerida korraga nii sotsiaalse ettevõtte kui vastutustundliku ettevõttega. Praktikas illustreerib seda Eestis näiteks tõsiasi, et Vastutustundliku Ettevõtluse Foorumil ja Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustikul on ühiseid liikmeid, kelle eestvedajad on näinud olulisena identifitseerida ennast mõlemas kategoorias.

MILLISTEST EDUINDIKAATORITEST LÄHTUVALT TEHAKE ETTEVÕTTES OTSUSEID?

Joonis 3. Ettevõtluse eri vormid lähtuvalt organisatsiooni peamiste eduindikaatorite omavahelisest suhtest

Sotsiaalse ettevõtluse abil saab esile tõsta olulisimaid ühiskondlikke vajadusi ja rääkida eestvedajate ning organisatsioonide võimalikest eesmärkidest positiivse ühiskondliku mõju loomiseks. Samuti saab rääkida, kuivõrd erinevate viisidel on võimalik ettevõtlust korraldada (osaühingust ja ühistust mittetulundusühinguni).

Sotsiaalset ettevõtlust on võimalik tutvustada viisil, mis toob esile iga tegutsemise vormi unikaalseid tugevusi ja võimalusi, hoidudes neid omavahel vastandamast. Mõnes olukorras loob suurimat mõju ühekordne kiirelt ja jõuliselt organiseeritud kampaania, teises olukorras loob hindamatut väärtust mõne äriettevõtte järjepidev töö oma tarneahela vastutustundlikumaks muutmisel. Kõiki neid teemasid aitab käsitleda sotsiaalne ettevõtlus, mis toob sisse unikaalseid vaatenurki (mõju kui ettevõtluse eesmärk, ettevõtlus kui maailma paremaks muutva organisatsiooni tegutsemise viis).

Loomulikult on igal noortega töötaval spetsialistil õigus ka temaatiliselt või väärtuskasvatuse mõttes spetsialiseeruda, nt tutvustades sotsiaalset ettevõtlust eelkõige kogukonna- ja ühistuettevõtlusena või hoopis keskendudes tehnoloogilisele innovatsioonile ja sotsiaalsetele iduettevõtetele. Fookuse taustal peab olema aga sotsiaalse ettevõtluse „suur pilt“ koos võimaluste mitmekesisusega samuti nähtav.

Sotsiaalsel ettevõtlusel on oluline roll ka noorte omaalgatusel. Alljärgnevas tabelis on toodud kaks näidet noorte poolt asutatud ettevõtetest, millel on selgelt positiivne ühiskondlik mõju. Sõltumalt sellest, millisena nende eestvedajad end ise identifitseerivad, loovad taolised näited noortele positiivseid eeskujusid asutamaks ettevõtteid, mille eesmärgiks on muuta maailma paremaks.

Tiimi nimi:	Festera	PõhuNõu
Millise konkursi võitis:	Eesti kui ka Euroopa parim õpilasfirma 2017	Negavatt 2017
Idee:	Prügikastid, mis lagundavad biojätmeid ning toodavad väärtuslikku huumust.	Toota Eesti põhust biolagunevaid ühekordseid nõusid.
Kuidas aitab maailma paremaks muuta?	Festera eesmärk on teha prügimajanduses revolutsiooni. Nende loodussõbralik biokast võimaldab esmakordselt prügikasti tühjendada kord kahe kuu jooksul, ilma et toas tekiks hais ja äädikakärbsed. Tänu biokastile ei lähe toidujäätmeid raisku, kuna biokast toodab kahe orgaanilise komponendi, õhuvoo ning soojusallika toel kiiresti kodusooja huumust, millega saab enda aiataimi naturaalselt väetada.	Jäätmete kasvavad kogused on loodusele väga koormavad. Paberi- ja plastikutööstus on vaid mõned näited, mille produktid põhjustavad keskkonnas pöördumatuid muutusi. Põhunõude eesmärk on teha midagi ära looduse heaks. Põhk on viljakasvatusest tihti ülejäänud produkt, millega justkui midagi teha ei ole. PõhuNõu näeb põhus hoopis ressursi, millele uus väärtus anda.
Kuidas teenitakse tulu?	Tulu teenitakse biokastide müügist.	Tulu teenitakse põhunõude müügist ning lähiajal on plaan välja tulla ka teiste loodust säästvate toodetega.

Mis on noorte sotsiaalse ettevõtluse väärtus?

Briti Nõukogu 2017. aastal ilmunud raporti hinnangul peaks sotsiaalse ettevõtluse käsitlemise peamiseks eesmärgiks olema valmistada lapsi ja noori paremini ette tegelemaks oluliste ühiskondlike ja keskkonnakaitsega seotud väljakutsetega, millega seisavad silmitsi nii arenenud kui arenguriigid.²⁰

Isiklik kogemus seoses sotsiaalse ettevõtlusega avardab noorte valikuid nii tööalaselt (seoses karjäärivalikutega) kui maailmavaateliselt (näiteks teadlikumate tarbijatena). Ülevaate saamine sotsiaalsest ettevõtlusest võib suurendada nii kodukoha kui globaalprobleemide tajumise määra ja innustada avastama neile finantsiliselt elujõulisi lahendusi.

Osa noori ei pruugi huvitada ettevõtlusõppest, teised aga kodanikuharidusest. Neist esimeste jaoks annab „sotsiaalsus“ mõtestatuse ettevõtlusele, teistele aga saab selgeks, et ettevõtlusega tegelemine ei välista mõtestatust ja ühiskondlikele väljakutsetele keskendumine võib avada ka ettevõtluseks uusi võimalusi.

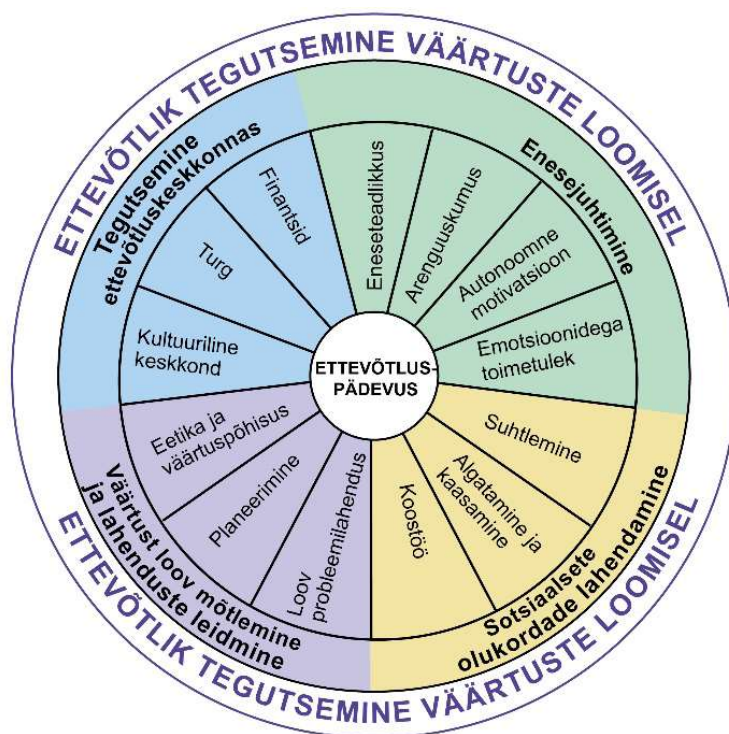
Sotsiaalse ettevõtluse teema lisamine ettevõtlikkus- ja ettevõtlusõppesse toetab noortes üldpädevuste kujundamist ja näitab ettevõtluse laiema mõju võimalusi ühiskonnas, näiteks:

- ettevõtlikkus ja empaatia,
- ettevõtlus ja hoolivus,
- probleemid kogukonnas ja eraalgatuslikud lahendused,
- ärimudel ja ühiskondlik mõju.

Vastavaid teemasid on käsitletud ja käsitletakse edasi muidugi ka vastutustundliku ettevõtluse ja ärieetika teemade juures. Sotsiaalne ettevõtlus võimaldab tuua selgelt esile ühiskondliku mõju kui ettevõtluse võimaliku eduindikaatori.

Sotsiaalse ettevõtluse teema abil on suurepäraselt võimalik arendada ja kinnistada ka ettevõtluspädevusi nii formaalses kui mitteformaalses hariduses. Strateegia ühes 2018. aasta eesmärgiks on täpsemad võimalused ka ära defineerida ning programme läbiviijatele soovitusena esitada. Siinkohal toome teema illustreerimiseks kahest ettevõtlikkus- ja ettevõtluspädevuste raamistikust mõned näited sotsiaalse ettevõtluse teema võimalustest vastavate pädevuste arendamisel.

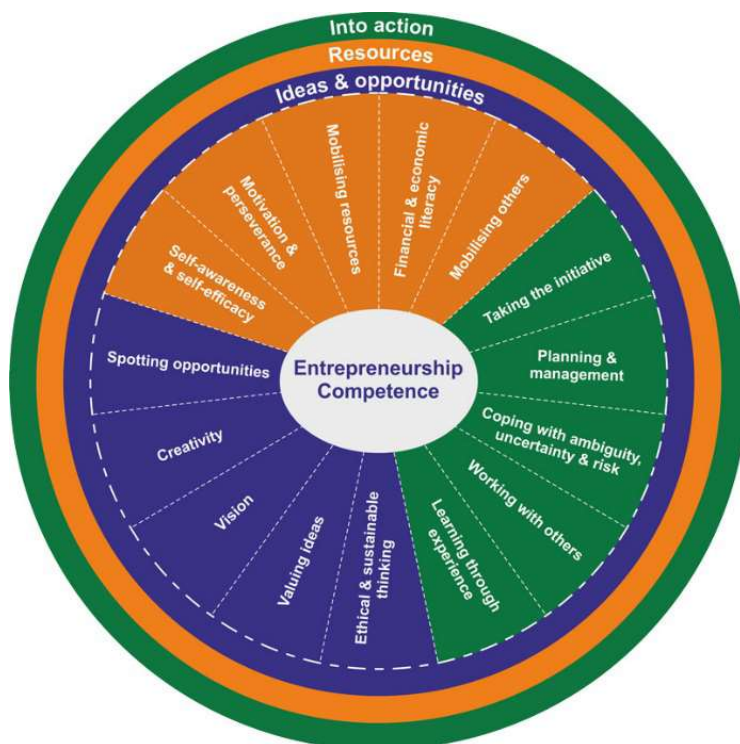
²⁰ Social entrepreneurship in education: Empowering the next generation to address society's needs (Catherall, R., Richardson, M., British Council, 2017) https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/british_council_social_entrepreneurship_in_education_web_final.pdf

Joonis 4. Ettevõtluspädevuse mudel („Edu ja Tegu“)²¹

Näide võtmepädevusest	Kuidas sotsiaalne ettevõtlus aitab kaasa selle omandamisele?
Autonoomne motivatsioon (Enesejuhtimine)	Paljud inimesed soovivad mõtestatud tööd. Sotsiaalsete ettevõtete missioonid, visioonid ja põhikirjalised eesmärgid võivad noortele olla üheks mõtestatuse leidmise allikaks. Sotsiaalne ettevõtlus soodustab autonoomse motivatsiooni teket ja püsimist, sest lisaks isiklikule eneseteostusele, sissetulekule ja karjäärile on sotsiaalsel ettevõtlusel alati laiem väärtus.
Algatamine ja kaasamine (Sotsiaalsete olukordade lahendamine)	Sotsiaalse ettevõtluse edukas praktiseerimine eeldab edukat kaasamist mitmel põhjusel. Ühiskondlikud probleemid on väga keerulised ja toimivaid lahendusi saab luua ainult koos teiste osapooltega. Teisalt ongi sotsiaalsetel ettevõtjatel head võimalused kaasata vabatahtlikke, annetajaid jt, kelle panus võib muutuda eduka tegevus- ja ärimudeli loomulikuks osaks.

Tabel 1. Kaks näidet, kuidas sotsiaalse ettevõtluse teema panustab ettevõtluspädevuste („Edu ja Tegu“) kujunemisse

Joonis 5. Ettevõtlikkuse pädevused (EntreComp)²²

Näide võtmepädevusest	Kuidas sotsiaalne ettevõtlus aitab kaasa selle omandamisele?
Ideede väärtustamine (ing k <i>Valuing ideas</i>)	Igal edukal sotsiaalsel ettevõtjal on tarvis kolmekordset ideedepaketti: kuidas lahendada ühiskondlik probleem; kuidas teenida ettevõtlustulu; kuidas need kaks poolt ühendada nii, et ühiskondlik mõju säiliks. Taoline vajadus tähendab ka noortele nii intellektuaalset kui praktilist väljakutset.
Eetiline ja jätkusuutlik mõtteviis (ing k <i>Ethical and sustainable thinking</i>)	Sotsiaalse ettevõtluse puhul on maailma paremaks muutmine organisatsiooni olemasolu mõte, mis praktiliselt tähendab vastavat põhikirjalist eesmärki, millest peavad lähtuma kõik olulisemad juhtimisotsused. See tähendab, et eetilise ja jätkusuutliku mõtteviisi arendamisega tegelevad noored sotsiaalse ettevõtlusega kokku puutudes igal sammul.

Tabel 2. Kaks näidet, kuidas sotsiaalse ettevõtluse teema panustab ettevõtluspädevuste (EntreComp) kujunemisse.

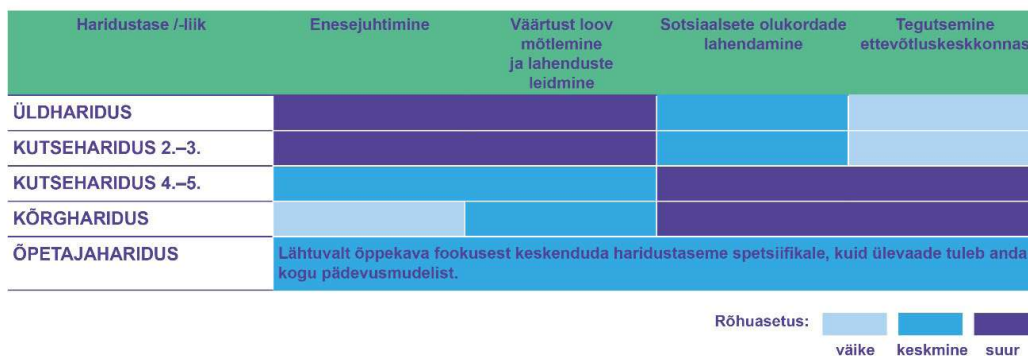
22 EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework (autorite kollektiiv, Euroopa Komisjon, 2016), <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework>

Millised on osapoolte võimalused noorte sotsiaalse ettevõtluse edendamiseks?

Formaalharidus

Sotsiaalse ettevõtluse seotud pädevusi on võimalik arendada kõigil haridustasemetel ja kõigis haridusliikides.

Rõhuasetus pädevuste arendamisel haridustasemete ja -liikide kaupa

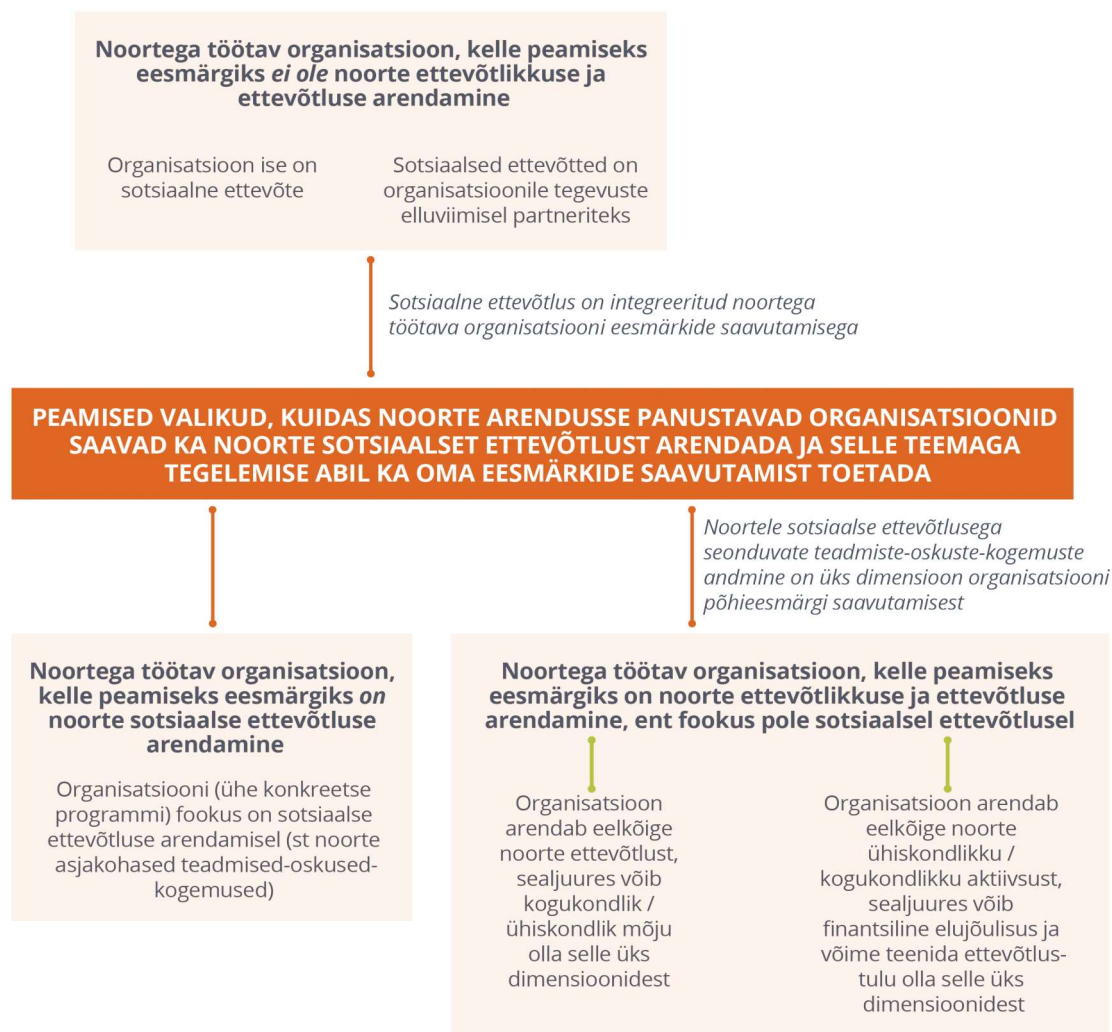
Joonis 6. Ettevõtluspädevuste arendamine haridustasemete ja -liikide kaupa²³

Mitteformaalne haridus

Järgneval joonisel on esitatud peamised valikud, kuidas noortega tegelevatel organisatsioonidel ja programmidel on võimalik:

- sotsiaalse ettevõtluse arendamisse panustada;
- ise sotsiaalsesse ettevõtlusse panustamisest väärtust saada.

Järgnevatel joonistel ja neid selgitavatel tabelitel on kujutatud kaks peamist võimalust, kuidas noorte arengut toetavatel organisatsioonidel on võimalik sotsiaalse ettevõtluse arendamisse panustada ja sellest ise väärtust saada.

Joonis. Peamised valikud, kuidas noorte arendusse panustavad organisatsioonid saavad ka noorte sotsiaalset ettevõtlust arendada ja selle teemaga tegelemise abil ka oma eesmärkide saavutamist toetada.

Noortega töötava organisatsiooni (potentsiaalne) roll sotsiaalse ettevõtluse edendamisel	Milline strateegiline tegevus aitaks taolistel organisatsioonidel avaldada suuremat mõju noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamisele ja sellest ka ise väärtust saada?
Noortega töötav organisatsioon ise on sotsiaalne ettevõtte, sealjuures pole tema esmaseks eesmärgiks ettevõtluse edendamine	Ennast noortele tutvustades kommunikeerida end ka sotsiaalse ettevõtteks ning osata tuua teisi näiteid
Noortega töötav organisatsioon, kelle esmaseks eesmärgiks pole ettevõtluse edendamine, kuid kellele sotsiaalsed ettevõtted võivad olla partneriteks oma tegevuste elluviimisel	Koostöö sotsiaalsete ettevõtetega aitab organisatsioonil mitmekesistada partnerite ringi ja pakkuda noortele mitmekesisemat programmi
Noortega töötav organisatsioon ise on sotsiaalne ettevõtte ja tema esmaseks eesmärgiks on ettevõtlikkuse / ettevõtluse edendamine	- Ennast noortele tutvustades kommunikeerida end ka sotsiaalse ettevõtteks ning osata tuua teisi näiteid - Integreerida sotsiaalse ettevõtluse teema oma programmidesse ettevõtlikkuse / ettevõtluse ühe dimensioonina
Organisatsiooni (ühe konkreetse programmi) fookus on sotsiaalse ettevõtluse arendamisel (st noorte asjakohased teadmised-oskused-kogemused)	- Laiendamine - Arendustöö, suurendamaks mõju
Organisatsioon arendab eelkõige noorte ettevõtlust, sealjuures võib kogukondlik / ühiskondlik mõju olla selle üks dimensioonidest	- Sotsiaalse ettevõtluse selgem esile toomine - Selle organisatsiooni / programmi heade näidete kommunikatsioon ka teiste osapoolte poolt
Organisatsioon arendab eelkõige noorte ühiskondlikku / kogukondlikku aktiivsust, sealjuures võib finantsiline elujõulisus ja võime teenida ettevõtlustulu olla selle üks dimensioonidest	- Sotsiaalse ettevõtluse selgem esile toomine - Selle organisatsiooni / programmi heade näidete kommunikatsioon ka teiste osapoolte poolt

Tabel 3. Noortega töötava organisatsioonide (potentsiaalsed) rollid sotsiaalse ettevõtluse edendamisel lähtuvalt vastavate organisatsioonide peamisest eesmärgist

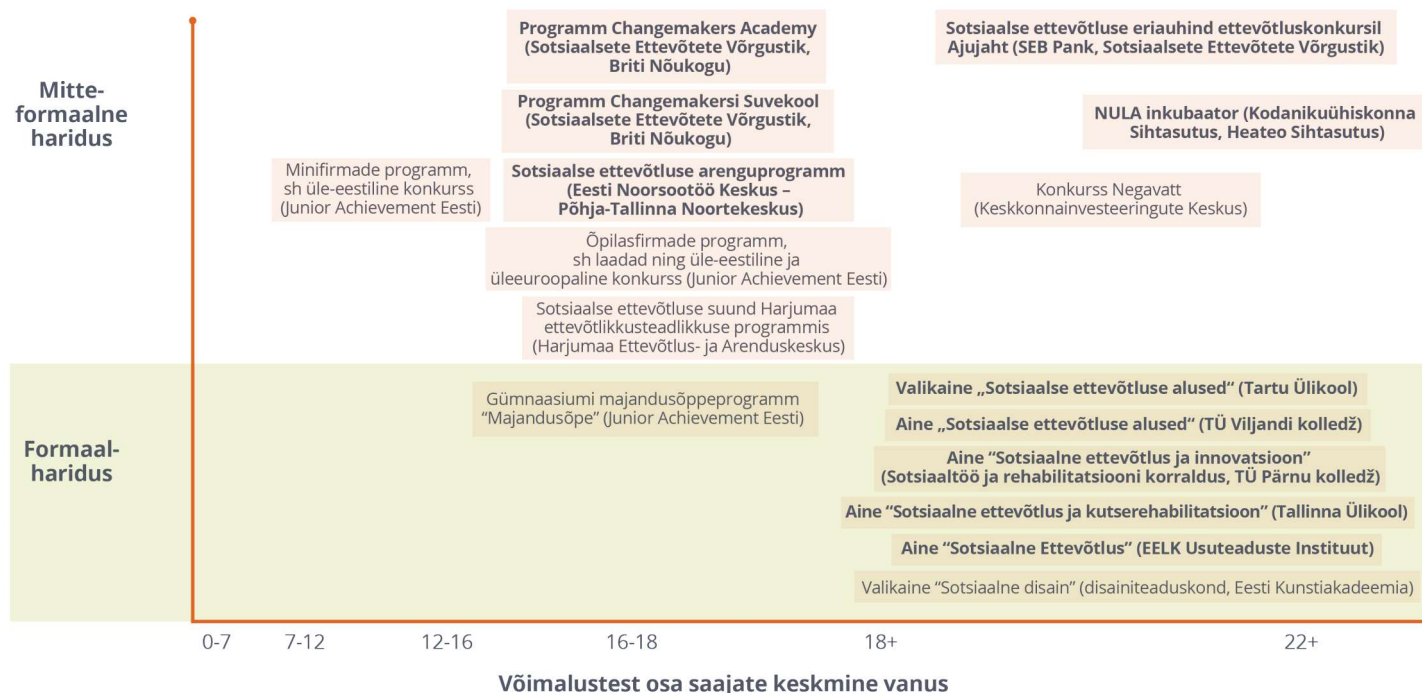
Lisa 2. Millised on valdkonna arendamise kogemused ja olukord Eestis?

Käesolevas dokumendis esitatud noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise strateegilised eesmärgid on sõnastatud tuginevalt valdkonna hetkeolukorral Eestis. Allpool oleval joonisel on kujutatud olulisimad hetkeseisuga järjepidevad noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamise võimalused seisuga sügis 2017. Tegemist on kaardistusega, mida hakatakse käesoleva strateegia elluviimise käigus osapooltega suhtlemise abil regulaarselt uuendama. Näiteks lisanduvad siia juba 2018. aastal sotsiaalse ettevõtluse uued moodulid mitmetes kõrgkoolides Ettevõtlusõppe programmi „Edu ja Tegu“ rakendamise käigus.

SOTSIAALSE ETTEVÕTLUSE ARENDAMINE NOORSOOTÖÖS JA FORMAALHARIDUSES SEISUGA SÜGIS 2017

Rasvases kirjas: tegevuse või programmi fookus on noorte sotsiaalse ettevõtluse arendamisel

Tavalises kirjas: tegevus või programm puudutab oma laiema fookuse raames ühe teemana ka sotsiaalset ettevõtlust

Joonis 7. Sotsiaalse ettevõtluse arendamine noorsootöös ja formaalkoolhariduses seisuga sügis 2017 Eestis.

Alljärgnevas tabelis on ära toodud noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arendamise senised olulisimad tugevused ja nõrkused alates 2000-ndate aastate keskpaigast. Käesoleva strateegia koostamise üheks ajendiks ongi olnud nõrkuste kõrvaldamine ja välja kujunenud tugevuste võimendamine.

Tugevused	Nõrkused
- Alates 2005. aastast on igal aastal läbi viidud 1-2 ambitsioonikat noorte sotsiaalse ettevõtluse programmi, sealjuures tihti paralleelselt nii gümnaasiuminoortele (sotsiaalse ettevõtlikkuse omaalgatus) kui noortele täiskasvanutele (sotsiaalse ettevõtte käivitamine). See tähendab, et vähemalt väike arv noori on taolistest võimalustest järjepidevalt osa saanud. - Eksisteerib mitmeid järjepidevaid programme, mis on <i>de facto</i> panustanud noorte sotsiaalse ettevõtluse arengusse, isegi kui see pole olnud sõnastatud programmi missioonina või eraldi tegevussuunana. Olulisim nendest on Junior Achievementi õpilasfirmade programm (inimeste heaolule või säästvate tarbimisele / keskkonnakaitsele suunatud õpilasfirmad). - Eesti Noorsootöö Keskuse, Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku poolt on algatatud noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arengustrateegia väljatöötamine, mis on 2017. aasta lõpu seisuga juba aidanud osapooltel infot vahetada ja üksteist vastastikku tugevustesse kaasata. - Alates 2016. aastast on käivitamisfaasis või värskest käivitatud mitmeid meetodiliselt uuenduslikke noorte sotsiaalse ettevõtluse programme. Nende hulka kuuluvad nii Eesti Noorsootöö Keskuse poolt ellu kutsutud noorte sotsiaalse ettevõtluse arenguprogramm (2017. aasta lõpu seisuga piloteeritud, osa eelmises punktis viidatud laiemast valdkonna arendamisest) kui ka Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku poolt läbi viidavad Changemakers Academy ja Changemakers Academy Suvekool (mõlemad alustavad 2017. aasta lõpu seisuga teist hooaega). - Võrreldes eelnenud kümnendiga on Eestis kogunenud kriitiline mass sotsiaalseid ettevõtteid, keda ühendab ka tugev katusorganisatsioon. See tähendab, et noori on senisest kergem inspireerida ja kaasata ka kodumaiste näidete abil. - Sotsiaalne ettevõtlus on üheks rahastusprioriteediks või vähemalt eraldi esile toodud abikõlblikuks suunaks mitmetele rahvusvahelistele projektirahastajatele, sh Euroopa Komisjon (Erasmus+) ja Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetuste programmi (<i>EEA and Norway Grants Fund for Youth Employment</i>). - Ettevõtlusõppe programmi „Edu ja Tegu“ raames arendatakse välja sotsiaalse ettevõtluse aine bakalaureuse- ja magistriõppe tasemel.	- Alates 2005. aastast on panustatud palju ressursse (rahvusvaheline ja siseriiklik rahastus, vabatahtlik töö) programmide käivitamiseks, mis on seejärel mõne aja pärast suletud. Vastavate programmide korralduslik ja sisuline oskusteave pole järgmistele tegijatele enamasti üle kandunud. Tavaliselt on iga uus tulija pidanud tegelema „jalgratta leiutamisega“. Lisaks on korraldajad enamasti olnud oma karjääri alguses (st entusiastlikud, ent väheste kogemustega), mis on negatiivselt mõjutanud programmide läbiviimise kvaliteeti. - Enamuse seniseid programme on jätnud kasutamata suure oma oma kommunikatsioonipotentsiaaliga, et nii noori kui teisi sihtrühmi inspireerida programmis osalejate ideede ja kogemuste jagamise abil. - Kuigi enamus senistest programmidest on olnud eesmärkide ja programmi disaini osas väga ambitsioonikad, iseloomustab nii omaalgatuse programme kui ettevõtlusinkubatsioone ja –konkursside teatav meetodiline üksluisus: värbamine-avasündmus-koolitused&nõustamine-lõpusündmus. - Senini pole õnnestunud luua sünergiaid sotsiaalsest ettevõtlusest huvitatud noorte ja Eesti IKT-valdkonna kogemustepagasi vahel. 2017. aasta sügise Ajajahi konkursi on alles esimene, kus osaleb mitmeid IKT oskusteavet kasutavaid tiime, kelle idee teostamisel oleks selge ühiskondlik mõju. - Kõigis vanuseastmetes on 2017. aasta sügise seisuga puudu noorte sotsiaalse ettevõtluse programmid, mis järjepidevalt tegutsenud vähemalt kaks aastat. Sealjuures on puudu nii täielikult noorte sotsiaalse ettevõtlusele pühendunud omaalgatuse programm kui ka just noortele täiskasvanutele spetsialiseerunud sotsiaalse ettevõtluse (eel)inkubatsioon. - Puuduvad eesti- ja venekeelsed meetodilised materjalid (nt gümnaasiuminoorte sotsiaalse ettevõtluse käsiraamat), mis aitaksid sotsiaalse ettevõtlusega seotud tegevusi formaalhariduses ja noorsootöös algatada ja läbi viia. Sealjuures on meetodiliselt läbi töötamata sotsiaalse ettevõtluse edendamise võimalused ettevõtlikkuse ja ettevõtluse õpiväljundite omandamise toetamiseks. - Ülikoolide sotsiaalse ettevõtluse ainekursustel on puudunud ühtsed aluspõhimõtted ja kvaliteedistandardid, mille tagajärjeks on nii teoreetilise kui empiirilise materjali ebaühtlane esitus. Ebaühtlase kvaliteediga on ka sotsiaalse ettevõtluse teemal koostatud bakalaureuse-, magistri- ja doktoritööd. - Eesti partnerite osavõtul toimuvate rahvusvaheliste noorte sotsiaalse ettevõtluse projektide (sh Erasmus+) kvaliteet ja tulemuslikkus on väga kõikumad, kuna partnerite organisatsioonilisele võimekusele ja seosele sotsiaalse ettevõtluse valdkonnaga puuduvad miinimumistandardid.

Käesoleva dokumendi loomise käigus teostati ka lühianalüüs olulisemate noorte sotsiaalse ettevõtluse programmide kohta. Vastav informatsioon on esitatud allolevas tabelis (programmi lühikirjeldus koos edukogemuste ja õppetundidega). Enamus sellest infost koondatakse süsteemselt ühte kohta esmakordselt, andes võimaluse ka edaspidi vastavaid kogemusi kasutada ja vajadusel nende kohta lähemalt uurida, kui tulevikus uuesti sarnaseid programme kavandatakse.

Programm, toimumise aeg, eesmärk, sihtrühm	Programmi disain ja rahastus	Edukogemused ja õppetunnid
Sotsiaalse ettevõtluse konkurss (algataja Heateo SA) - 2005/06, 2006/07. Vanusepiiranguta programm uue sotsiaalse ettevõtte käivitamiseks. Osalesid eelkõige noored täiskasvanud. Üle-eestiline.	Konkurss välitas sügisest kevadeni. - Värbamiskommunikatsioon koos laiema teavitusega sotsiaalse ettevõtluse kohta. - Mitmeastmeline protsess koos mentorlusega kõigile esimesse vooru välja valitud kandidaatidele. - Võitjate avalik väljakuulutamise: auhindadeks raha ja edaspidine Heateo SA mitterahaline toetus (strateegiline nõustamine, vabatahtlikest professionaalide vahendamine organisatsiooni arendamiseks). <u>Ressursid:</u> filantroopide rahaline panus ja vabatahtlik töö, pro bono toetajad.	Edukogemused - 2005/06 finalistide hulgas olid Terve Eesti SA ja MTÜ Hingest, kes kujunesid mitmeks aastaks Eesti väljapaistvaimateks sotsiaalseteks ettevõteteks. - Esimese aasta konkursi atraktiivne reklaamikampaania teavitas mitmeid sihtrühmi (sh filantroope) esmakordselt sotsiaalsest ettevõtlusest, tekitades neis soovi panustada ning neid kaasatigi konkursi finalistide toetamisse. - Mitterahaline toetus oli väga paindlik (100% „rätsepaülikond“). Kui näiteks mõnel finalistil oli strateegilise võimaluse ära kasutamiseks tarvis kiiret kohtumist mõne võtmeisikuga / otsustajaga, siis selle konkreetse kohtumise korraldamisele pühendutigi. Konkurssi ei jätkatud kolmandal aastal peamiselt kahel põhjusel - Teise aasta konkursi kandidaadid olid esimesest aastast oluliselt nõrgemad, mis muuhulgas mõjus negatiivselt filantroopide ja pro bono toetajate motivatsioonile. Usuti, et kolmandal aastal poleks õnnestunud tugevamaid kandidaate värvata. - Heateo SA peamine eesmärk konkursi korraldamiseks oli leida mõjusaid algatusi, kelle pikaajalise kasvu panustada. Seetõttu otsustati konkursi korraldamise ressursi suunata esimese aasta finalistide (ja ka teiste Heateo SA poolt toetatavate organisatsioonide) kasvuväljakutsete lahendamisse. Osade puhul nendest õnnestus jõuda iduettevõttest stabiilse organisatsioonini (Terve Eesti SA), teiste puhul mitte (MTÜ Hingest, kodutute jalgpall).
SINA – Suured Ideed Noorte Algatusel (Heateo SA) – 2007-2010. Vanusepiiranguta programm (keskmine osaleja gümnaasiuminoor, aga oli ka nooremaid ning tudengeid) oma sotsiaalse ettevõtmise algatamiseks. Toimus eri õppeaastatel eri piirkondades, nt Tallinn, Viljandi, Haapsalu.	Programm välitas ühe õppeaasta jooksul. - Kommunikatsioonikampaania. - Avasündmus koos inspireerivate esinejatega: noori puudutavate probleemide välja selgitamine, ideede genereerimine, tiimide moodustamine. - Tiimide toetamine idee arendamisel ja ellu viimisel, sh nii tiimipõhise mentorluse kui kõiki tiime kokku võtvate sündmuste abil. - Lõpusündmus osalejate tänamiseks ja tulemuste esitlemiseks. <u>Ressursid:</u> alguses filantroopide rahaline panus (nt projektijuhi palk), hiljem projektitoetused (Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Avatud Eesti Fond, EASi ettevõtlikkusteadlikkuse programm Spirit). Lisaks professionaalidest vabatahtlikud ja pro bono toetajad.	Mõjuanalüüsi ei toimunud, kuid tõendusmaterjal mõju kohta oli positiivne: mitmeid edukalt oma eesmärkideni jõudnud tiime, paljud osalejad olid väga rahul. Algatus Koos/Vmeste oli mitme aasta jooksul originaalsemate ja inspireerivamate noorte omaalgatuste seas Eestis. Edukogemused - Hoolikalt disainitud toimiv programm, mille loomisel võeti arvesse ka rahvusvahelisi kogemusi. - Programm oli atraktiivne paljudele vabatahtlikele toetajatele-mentoritele. Programm lõpetas tegevuse mitmete faktorite koostöös, mille mõju on tagantjärele raske üksikest eristada (SINA programmi ja Heateo SA organisatsiooni juhtimisväljakutsed, Heateo SA fookuse muutumine). Heateo SA vahendusel võttis SINA mudeli teatud kohandustega üle Eesti Energia oma programmi Entrum välja töötamisel.

Programm, toimumise aeg, eesmärk, sihtrühm	Programmi disain ja rahastus	Edukogemused ja õppetunnid
Entrum (Eesti Energia) – 2010-2015. Programm koolinoortele, et aidata välja töötada ja algatada isikliku ettevõtlikkuse projekti. Sotsiaalne ettevõtlus kajastus mõnel aastal eraldi alamsuunana, mõnikord ka mitte. Alguses Ida-Virumaal, hiljem igal aastal eraldi fookus mõnel teisel regioonil.	Sarnane mudel SINA noorteprogrammiga: värbamiskommunikatsioon, avasündmus, vahepealsed kohtumised mentoritega ja teiste osalejatega, lõpusündmus. Metoodiliselt SINA-st kaks peamist erinevust: - ideed jagati erinevatesse teemavaldkondadesse, millele vastavalt värvati ka nt mentoreid; - tegemist oli konkursiga, st noored pidid kogu aeg silmas pidama nii oma ettevõtmise arendamist kui ka võimalust võita auhindu. Programmi disain aja jooksul teises, koosnedes lõpuks õpissessioonidest, ettevõtete külastamistest ning ettevõtlikkusprojektide konkursist "Olen ettevõtlik!" <u>Ressursid:</u> peamine rahastus Eesti Energialt, kaasrahastajad: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus ning Euroopa Sotsiaalfond.	Programmi tugevusteks oli kommunikatsioon ja väga laia partnerite-panustajate võrgustiku loomine. Tulemusena tunnustused: - konkursi "Tunnusta ettevõtluse edendajat 2011" võitmine; - Rootsi Äriauhinna 2011 võitmine "Parima sotsiaalse vastutustundlikku algatuse" kategoorias. Programmi üheks nõrkuseks võib lugeda osalevate noorte ebaühtlast õppimiskogemust, kuna näiteks mentoriteks värvatud professionaalide töö kvaliteeti ei hinnatud. Eesti Energia sulges programmi oma vastutustundliku ettevõtluse suuna prioriteetide muutumise tõttu. Täna on suletud programmi koduleht ja ka kokkuvõttev trükk pole veebist enam kättesaadav.
Sotsiaalse ettevõtluse eriauhind ettevõtluskonkursil Ajujaht - 2009/10 - 2012/13 (Heateo SA); - 2015/16, 2016/17 (SEB Pank, Kodanikuühiskonna Sihtkapital). Vanusepiirang puudub: algselt tudengitele mõeldud konkursi osalejate keskmine vanus on aasta-aastalt suurenenud, kajastudes ka eriauhinnale kandideerijate keskmises vanuses.	Tavapärane Ajujahi formaat + mitterahaline toetus (sotsiaalse ettevõtlus spetsiifiline mentorlus ja kontaktide vahendamine Heateo SAlt ja / või SEVilt). Mitterahalise toetuse maht varieerus aastati väga oluliselt. Ajujahi formaat: - värbamiskommunikatsioon (inspiratsioonisündmused ja ideekorje); - 100 parima lühipitchid; - TOP30 (valik detsembris): osalus arenguprogrammis, isiklik mentorlus; - TOP7 (valik aprillis): väljakutsuvad ülesanded paralleelselt telesaadetega; - TOP3 (valik maikuus): nende vahel jaotatakse otse-eetris enamuse auhinnafondist. Sotsiaalse ettevõtluse eriauhinna <u>ressursid</u>: rahastus alguses ettevõtlikkusteadlikkuse programmist Spirit (EAS), hiljem KÜSK (auhinnaaraha) ja SEB (kohustuslik panus „ühispotti“). Mitterahaline toetus vabatahtlik (Heateo SA, SEV jt).	Mõjuanalüüsi teostatud ei ole. Esimene võitjatest oli MTÜ Abikäsi: mitmeks aastaks staar-sotsiaalne ettevõtte, kes lõi ise ja vahendas uuenduslikul viisil kümneid töökohti sotsiaalsetele ettevõtetele. Järgnevate aastate eriauhinna saajatest on nii tegevuse lõpetanud kui tänaseni jätkajaid (nt MTÜ Pesapuu tootega Kriidik). Ajujahi eriauhinna tugevuseks oli sotsiaalse ettevõtluse kui eraldi valdkonna kommunikatsioon ettevõtlusest huvitatud noorte seas. Kandideerimisel just „sotsiaalse ettevõtluse“ kategooria märgistanud noorte arvi suurenemine aastastelt. Samas oli ideede keskmine kvaliteet madal, mille üheks põhjuseks oli ka sotsiaalse ettevõtluse olemuse nõrk selgitustöö kandidaatide seas (nt mitmel aastal kandideerisid eri tiimid heategevuslike annetuskeskkondade ideedega). Eriauhinna andjatel oli lepingujärgselt auhinna välja andmise kohustus. Nii mõnelgi aastal polnud finalistide või ka 30 parima organisatsiooni seas piisavalt tugevaid ühiskondliku eesmärgiga ärimudeleid ja auhinna tuli välja anda „halbade valikutest parimale“. End sotsiaalse ettevõtteks identifitseerisid end reeglina tiimid, keda inspireeris maailma paremaks muutmine pigem „mittetulunduslikul, kogukondlikul“ moel ning Ajujahi arenguprogrammi rõhuasetus tehnoloogiale ja globaalsele haardele nendega ei haakunud (ega mõjutanud ka senised hoiakud). Samas puudus võimalus lisada arenguprogrammi ühiskondlike probleemide lahendamise komponent. Peamine väljakutse: kuigi rahaline eriauhind oli tagatud, polnud Heateo SA-l ega SEVil eraldi ressursse just sotsiaalse ettevõtluse värbamiskommunikatsiooniks ja kandidaatide nõustamiseks. Teiste auhindade rohkuse ja sotsiaalse ettevõtluse kandidaatide globaalse ambitsiooni puudumise tõttu ei paistnud eriauhind ka piisavalt välja.

Programm, toimumise aeg, eesmärk, sihtrühm	Programmi disain ja rahastus	Edukogemused ja õppetunnid
SEIKU (Teaduse ja Kultuuri Sihtasutuse Domus Dorpatensis) – 2013-2014. Vanusepiiranguta sotsiaalse ettevõtluse inkubaator toimus ühe korra: eelinkubatsioon (3 kuud) ja inkubatsioon (7 kuud). Enamus osalejatest noored täiskasvanud. Asukoht: Tartu.	Programm (eelinkubatsioon + inkubatsioon) toimus ühe korra. - Värbamiskommunikatsiooni avasündmus: Garage48 formaadis Social Startup Weekend (70 osalejat, 9 ideed-tiimi, 2 jõudsid eelinkubatsiooni). - Eelinkubatsioon (3 kuud, 15 tiimi): ühine koolitusprogramm, tiimipõhine ärinõustamine, äriplaani koostamine ja selle kaitsmine. - Inkubatsioon (7 kuud, 8 tiimi): kaks korda kuus sessioonid nädalavahetustel (koolitused ja kohtumised mentoritega), iganädalased progressi ülevaated ja jooksev tiimipõhine ärinõustamine. <u>Ressursid:</u> Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Avatud Eesti Fond, ettevõtlikkusteadlikkuse programm Spirit (Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus). Poolteist palgalist kohta (projektijuht, ärinõustaja), ülejäänud tiim koosnes vabatahtlikest tudengitest (kel kogemus teistest Domus Dorpatensis projektidest), peamised koolitajad tasulised, kümned nõustajad-mentorid panustasid vabatahtlikult.	Mõjuanalüüs peale programmi lõppu: 8 inkubandist edukad 3 (vähemalt üks uus vähemalt osalise ajaga töökoht), 2 suhteliselt edukad (jätkasid tegevust, töökoht nt projektirahastuse baasil), 3 lõpetasid tegevuse (idee ei toiminud, tiim läks lõhki ja / või tiimi liikmed mõtlesid oma elu prioriteetidid ümber). Korraldajad tunnetasid, et kohe järgmisel aastal poleks Tartu piirkonnast õnnestunud sarnase kvaliteediga tiime värvata. Korraldajate poolt nimetatud õnnestumised: Osalejatel oli aasta jooksul ligipääs kümnete professionaalide oskusteabele, kes olid seda hea meelega valmis vabatahtlikena (sh nädalavahetustel) jagama. Inkubatsioonis toimis hästi nädalavahetuste kohtumiste formaat: eelinkubatsioonis olid osalejad tööpäeva õhtuti liiga väsinud ja õhtute kestvus oli liiga lühike kogukonnatunde tekkimiseks tiimide vahel. Teiste osapoolte tajutud õnnestumine: inkubaatori brändi kommunikatsioon. SEIKU oli atraktiivse visuaalse disaini ja selgete sõnumitega ning jäi hästi silma nii noortele kui ettevõtlusvaldkonna professionaalidele. Ka aastal 2017 juhtub, et mõnel koosolekul nimetatakse SEIKUt guttuseva inkubaatorina. Korraldajate poolt nimetatud õppetunnid: Kvaliteetset inkubaatorit on raske luua, kui vaid projektijuht on palgaline ja ülejäänud tiim koosneb (suhteliselt väikese kogemusega) vabatahtlikest. Inkubatsiooni sisenemise hetkel ei olnud kõigil korralikke äriplaanid. See tähendas peatseid avastusi, et osa neist ei „töötanud“ isegi paberil. Kui osalejad pühendavad ettevõtte käivitamisele alla 50% oma ajast (päevatöö või väikeste laste tõttu), jääb 9-st kuust käivitamiseks napiks. Edaspidi peaks olema kriteeriumiks, et vähemalt eestvedaja panustab vähemalt 50% oma ajast ettevõttesse. Aga juhul, kui sihiks on ikkagi vähemalt ühe töökoha loomine, peaks inkubaator kestma vähemalt aasta. Kui inkubantide ühiskondlikud probleemid ja ärimudelid on väga erinevatest valdkondadest, jääb tekkimata sünergia ja <i>one-size-fits-all</i> koolitusprogramm ei rahulda kokkuvõttes kedagi. Kuna nappis ressursse kommunikatsiooniks, jäi realiseerimata potentsiaal teavitada avalikkust inkubantide valdkondadest, ideedest ja edasiminekutest.

Programm, toimumise aeg, eesmärk, sihtrühm	Programmi disain ja rahastus	Edukogemused ja õppetunnid
Reach For Change (Kinnevik Group) – 2014-2017. Konkurss ja inkubaator laste ja noorte heaolusse panustavatele sotsiaalsetele ettevõtjatele. Paljud osalejatest noored täiskasvanud.	Rahalise preemiaga (20 000 eurot) konkurss „Laste rõõm“, millele järgneb mitmeaastane inkubatsioon. Peamiseks mentoriks on programmijuht, kellel ligipääs Reach For Change rahvusvaheliselt välja arendatud nõustamisvahenditele (sh tegevusmodeli arendamine, mõju hindamine). <u>Ressursid:</u> Eestis ainus rahastaja Kinnevik Group.	Avalikku mõjuanalüüsi pole teostatud. Oma tegevust edukalt jätkanud võitjate / finalistide proportsioon on erandlikult edukas (100%): Vaikuseminutid, Aga Mina, Unekool, MTÜ Robootika. Programmi peamised tugevused: - Selge valdkondlik fookus, mis samas piisavalt lai eriilmeliste algatuste hõlmamiseks: laste ja noorte heaolu - Konkursi ja inkubaatori, rahalise panuse ja mitterahalise toetuse kombineerimine. - Mitterahalise oskusteabe kvaliteet: kasutatavad tööpõhjad on Reach For Change rahvusvahelises võrgustikus testitud ja neid arendatakse pidevalt edasi. Programmi nõrkuste hulka kuulus Eestis suhteliselt nõrk kommunikatsioonitegevus ja vähene väljapaistvus hoolimata TV3 teleformaadist, seda eriti 2016. aastal. Inkubandid paistavad ise organisatsioonidena hästi välja, aga mitte Reach For Change finalistidena. Programmi tulevik Eestis on ebaselge, kuna Kinnevik Group müüs oma osaluse Eestis teisele korporatsioonile, kes Reach For Change toetamisega ei jätkka. Sügisel 2017 uut konkurssi ei toimu.

Lisa 3. Millised on rahvusvahelised näited?

Erinevate praktikate ja väljundite otsimiseks kasutati Google otsingumootorit ja sellest tulenevaid allikaid. Otsingu märksõnadeks olid:

Youth Social Enterprise, Social Enterprise youth programs, Youth Social entrepreneurship, youth social entrepreneurship campaign, youth social entrepreneurship programme, youth social entrepreneurship strategy, youth workers social entrepreneurship, Social entrepreneurship for Youth Workers, social enterprise board games, youth social enterprise initiative, youth social enterprise ideas, youth social enterprise events, youth social entrepreneurship programme for startups ja mitmeid teisi märksõnu.

	Metoodika	Rakendamine			Kommunikatsioon	
Materjal/programm	Metoodiline materjal (nt käsiraamat) avalikult kättesaadav	Rakendamise kohta info puudub	Rakendamine ühekordne (projekti raames)	Tegemist on järjepideva programmiga	Programmi mudel ning tegevused on selgelt ja atraktiivselt esitatud	Tulemused ja mõju on selgelt ning atraktiivselt esitletud
Business of Giving (BOG) Lab				x	x	
Business of Giving Summe Bootcamp				x	x	
Work with Schools				x	x	x
Social Innovation Action Programme (Junior)				x	x	
Dream it. Do it. Challenge				x	x	
Social Innovation Action Programme (Senior)				x	x	
These Teens Mean Business Course				x	x	
These Teens Mean Business Incubator				x	x	
Social Enterprise 360 project	x		x		x	x
Be A Changemaker - Ashoka Youth Venture				x	x	
SIF Young Social Entrepreneurs Program 2017: Inspiring Youths to Embark on Social Enterprises				x	x	
Emerging Innovators Bootcamps				x	x	
Social Enterprise Young Talent Programme				x	x	
Projekt CANDLE	x		x		x	

	Metoodika	Rakendamine			Kommunikatsioon	
Materjal/programm	Metoodiline materjal (nt käsiraamat) avalikult kättesaadav	Rakendamise kohta info puudub	Rakendamine ühekordne (projekti raames)	Tegemist on järjepideva programmiga	Programmi mudel ning tegevused on selgelt ja atraktiivselt esitatud	Tulemused ja mõju on selgelt ning atraktiivselt esitletud
You(th) CAN make a difference! An Introduction to Social Entrepreneurship	x			x	x	
Building better lives Social enterprise in schools: a resource pack for teachers	x			x	x	
Valuing Teachers and YSI Guides				x		
Social Innovation Recognition Awards for Schools				x	x	

1. Business of Giving (BOG) Lab²⁴

BOG on 4-8 klassi noortele mõeldud kahe tunnised töötoad, kus noori õpetatakse märkama oma hobsid ja oskuseid ning näidatakse praktiliste viiside läbi kuidas nendega saab mõjutada ja muuta oma ümbrust ning tervet maailma.

Programmi korraldab CEO of Tomorrow. CEO of tomorrow innustab noori maailmamuutjaid nägema pilti laiemalt ning proovib samal ajal muuta nende maailma läbi sotsiaalse ettevõtlikkuse. Nad kasutavad selleks aktiivset "hands on" õpet, pöimides praktilisi väljundeid ning igapäeva kogemusi. Nende eesmärk on kasvatada loomuliku uudishimu, kujutlusvõimet ja loovust, et tulla välja innovaatiliste ideedega mis muudaksid maailma paremaks kohaks, aidates inimesi, loomi, loodust ja kogukondi kes seda vajavad.

2. Business of Giving SUMMER BOOTCAMP²⁵

BOG suvelaager on sotsiaalse ettevõtluse teemalaager (nt Social Issue: Childhood Hunger), kus 4-8 klassi noored õpivad laagri käigus lihtsamaid ettevõtlus oskuseid. Iga laager viivad noored ellu ühe päevase projekti vastava laagri teema kohta. Nt Childhood Hunger laagri raames tegid noored ise süüa ja üritasid müüa sotsiaalse ettevõtlusega seonduvaid tooteid, et tõsta inimeste teadlikust selle teema kohta ning koguda raha. Iga laagri juurde käivad ka tavalisemad tegevused nagu matkad jne. Programmi korraldab organisatsioon CEO of Tomorrow.

3. Work with Schools²⁶

Ashoka Youth Venture töötab välja töötubasid, kooliprogramme ja harjutusi, et edendada haridust ja tuua maailmamuutmine õppeprotsesside hulka. Eesmärgiks on võimaldada õpetajatel, lapsevanematel ning õpilastel paremini aru saada kuidas toimib ühiskonna paremaks muutmine. Õppides samal ajal empaatiat, meeskonnatööd ja juhtimist.

Praeguseks hetkeks on neil koostöö üle 100 kooliga ning 80 000 õpilasega. Pilootprojektina on Ashoka Youth Venture välja valinud 40 õpetajat, kelle koolitamisega nad tegelevad. Selle eesmärgiks on viia sotsiaalne ettevõtlus ja ettevõtlikkus laiemalt noorte õppesüsteemi ja tagada selle jätkusuutlik toimimine. 45% osalenud lastest on öelnud, et Maailmamuutja töötuba on nende elu täiesti muutnud ning andnud uusi oskusi. Projektis osalevad 4-8 klassi noored.

²⁴ <https://ceosoftomorrow.com/youth-services/>

²⁵ <https://ceosoftomorrow.com/bog-bootcamp-2/>

²⁶ <https://www.youthventure.org/school-districts>

4.Social Innovation Action Programme (Junior)²⁷

Selle programmi eesmärgiks on noortele õpetada sotsiaalset innovatsiooni ja kuidas nemad saavad sellesse panustada. Programmi käigus õpivad noored eluliselt tähtsaid sotsiaalseid oskusi ning läbi nende muuta oma ümbruskonda paremaks.

Programm on suunatud koolidele ja õpetajatele, kes saavad ligipääsu õppematerjalidele kuidas tegevusi ellu viia. Sihtrühmaks on 12-15 aastased noored kellega läbitakse 12 tunnine õppeprogramm.

Õppeprogramm jaguneb neljaks osaks.

- Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalsete probleemide avastamine - Sotsiaalsete probleemide välja toomine ja arutelu nende üle. Seletamine, kuidas sotsiaalse probleemi lahendamine toob kaasa ühiskondliku muutuse.
- Inimõigused ja sotsiaalne innovatsioon - Kuidas inimõigused käivad käsikäes sotsiaalse innovatsiooniga ja kuidas nad täiustavad üksteist.
- Innovaator minu sees - Teiste noorte sotsiaalsete ettevõtjatega tutvumine, nende edulood ja tegemised, mis inspireeriksid noori enda probleemide ja lahendustega välja astuma.
- Valmis olla, tähelepanu, muuda - Teenuse disaini seletamine ning oma ideega tööle hakkamine.

5. Dream it. Do it. Challenge²⁸

Tegu on programmiga, mis soovib suunata 12-17 aastaseid noori tegelema sotsiaalse ettevõtlusega. Noored läbivad neli kuue tunnist sessiooni, mille raames nad töötavad välja ideest reaalse sotsiaalse ettevõtte.

Projekti käigus tutvuvad noored kohalike ja rahvusvaheliste probleemidega, jagavad ideid ja personaalseid kogemusi ning teevad plaane ja osalevad rühmatöös. Noori toetavad õpingute käigus juhendajad, kes on igal sammul abiks olemas.

Igal töötuba arendab noorte kreatiivset mõtlemist, annab arusaama globaalsetest probleemidest ning õpetab neid arusaadavalt sõnastama.

Idee seisneb selles, et noored saaksid koos juhendaja abiga välja mõelda mõne idee või ürituse, mis panustaks ühiskonda tagasi, õppides samal ajal eluks vajalikke oskuseid.

Programmi korraldab Ashoka Youth Venture, mis on rahvusvaheline kogukond noortele maailmamuutjatele. Nende eesmärk on aidata noortel arendada algatusvõimet ja siduda noori paremini kogukonna ja nende probleemide vahel.

6.Social Innovation Action Programme (Senior)²⁹

Programm on mõeldud 15-18 aastastele noortele, kelle eesmärgiks on projekti käigus luua ühiskonnas muutust loov tegevus (projekt, üritus jne) . Tööd tehakse tiimides, kus kaardistatakse kohalikke kitsaskohti või sotsiaalsed probleeme, mis vajaks tähelepanu või lahendust.

Noori juhendavad Young Social Innovatorsi eksperdid, kellel on programmis mentori roll. Lisaks on aasta pikkuse programmi juures neil võimalus osaleda mitmetel koolitustel ning parimad nendest valitakse välja ja nomineeritakse tunnustüritusele.

Iga aastaselt võtab selles programmist lirmaal osa üle tuhande noore. Seda korraldab Young Social Innovators koos koolide ja koolitatud ekspertidega.

7. These Teens Mean Business\$ COURSE³⁰

Kuu pikkune suveprogramm 9-12 klassi noortele. Selle raames saavad noored võimaluse käia erinevates tundides, õppida ja arutada oma ala spetsialistidega sotsiaalse ettevõtluse ja ettevõtlikkuse üle. Neile õpetatakse vajalikke oskuseid, et luua oma sotsiaalse ettevõtluse algatus. Noored arendavad välja baasarusaamise põhilistest äriprintsipidest, ärijuhtimisest, turundusest ja oskuseid teistelt aladelt.

27 <http://www.youngsocialinnovators.ie/programmes-initiatives/social-innovation-action-programme-junior/>

28 <https://www.youthventure.org/>

29 <http://www.youngsocialinnovators.ie/programmes-initiatives/action-programme-senior-cycle/>

30 <https://ceosoftomorrow.com/high-school/>

Mida noored teevad?

- Kohtuvad ja õpivad kohalikelt ettevõtjatelt;
- Tulevad välja äriideega, mis toob ühiskonnale kasu;
- Loovad lähedaid reklaammaterjale;
- Püüavad oma äriidee ellu viia.

Programmi korraldab organisatsioon CEO of Tomorrow ja on mõeldud 9-12 klassi õpilastele.

8. These Teens Mean Business Incubator³¹

Noored saavad osaleda 16. töötoa seerias, mille eesmärgiks on noorte ideed kujundada reaalseks sotsiaalseteks ettevõteteks.

Esimesed kohtumised keskenduvad oskuste ja huvide väljaselgitamisele, teadlikkuse tõstmisele sotsiaalsetest ja keskkondlikest probleemidest. Lisaks õpivad nad äriks vajalikke oskuseid nagu turundamine, rahaga ümberkäimine, ideede rahastus, äri planeerimine ja esinemise oskuseid.

Projekti keskepaigas hakkavad noored välja käima oma äriideid, mida tagasisidestavad eksperdid. Parimad ideed võivad saada koheselt rahastust.

Projekti viimases osa peavad osalised alustama oma äride realiseerimisega. Protsessi käigus aitavad eksperdid veel lihvida teostusi ja täiustada ärimudelit.

Mida noored teevad:

- Loovad äri, mis toovad ühiskonnale kasu
- Kohtuvad ja õpivad kohalikelt ettevõtjatelt
- Intervjueerivad potentsiaalseid kliente ja täiustavad äriideed
- Loovad lähedaid reklaammaterjale
- Õpivad kuidas teenida raha ja sellega ümber käia
- Saavad tuge pärast äri avamist
- Aitavad mõne ühiskondliku probleemi lahendamisele kaasa

Programmi korraldab organisatsioon CEO of Tomorrow ja on mõeldud 9-12 klassi õpilastele. Nende rahastus tuleb teenuste müügist (osalustasud), annetustest ja koostööpartneritelt.

9. Social Enterprise 360 project³²

Tegu on 2 aastase projektiga (2014 september - 2016 august), mille eesmärgiks on suurendada sotsiaalse ettevõtlikkuse formaalset ja mitteformaalset õpet koolide, õpetajate ja õpilaste seas.

Projekt sündis tänu 8 riigi (Belgia, UK, Tsehhi, Saksamaa, Kreeka, Itaalia, Holland, Hispaania) strateegilisele koostööle ja partnerlusele. Projekti eesmärgiks on võtta üldine arusaam ja teadlikkus sotsiaalsest ettevõtlikkusest ning siduda see läbi õpiväljundite formaalsete meetoditega, tehes mitteformaalseid tegevusi. See projekt kaasab osalisi nii regionaalsel kui rahvusvahelisel tasandil.

Projekti eesmärgid:

- Analüüsida ettevõtlikkuse õpet projektis osalenud riikides;
- Luua sotsiaalse ettevõtlikkuse õppekava gümnaasiumi õpilastele;
- Luua mugav keskkond sotsiaalsele ettevõtlikkuse jaoks koolis ja väljaspool kooli, kasutades digitaalseid õppematerjale;
- Luua kompetentne hindamissüsteem;
- Koolitada koolide õpetajaid ja direktoreid;

31 <https://ceosoftomorrow.com/tmb-incubator/>

32 <http://socialenterprise360.org/en/about/project>

- Luua jätkusuutlik ja mõõdetav haridusprogramm;
- Arendada välja rahvusvaheline võrgustik keskkooli õpilastest kes osalevad selles programmis.

Projekti sihtrühmad:

- Keskkooli õpetajad ja direktorid
- Keskkooliõpilased
- Ettevõtjad
- Eksperdid
- Meedia
- Era- ja avaliku sektori võrgustikule, kes toetavad ettevõtlusõpet koolides.

Projekti tulemused:

- 6000 õpilast;
- 367 õpetajat;
- 271 õpilasprojekti;
- 110 vabatahtlikku;
- 233 kooli.

Social Enterprise 360 on kaasrahastud läbi Euroopa Komisjoni Erasmus + programmi. Lisaks on neil mitmeid partnereid kes aitavad neid, nt The Grameen Creative Lab, erinevate riikide Junior Achievementi esindused jne.

Sellest projektist on sündinud ka mitmeid sotsiaalsed ettevõtteid. Kodulehel on olemas palju erinevaid kokkuvõtteid ja raporteid, mis on sisukad ja kasulikud.

10. Be A Changemaker - Ashoka Youth Venture³³

Be A Changemaker on ülikoolidele suunatud programm. Esmaseks eesmärgiks on leida asjast huvitatud noored maailmamuutjad. Huvilistele hakatakse korraldama intensiivset väljaõpet, kus kogutakse kokku noorte ideed ja proovitakse neile lahendusi leida. Kolmas osa on praktiline ja käsitleb endas ideede teoks tegemist. Selle jaoks pakub programm pidevat tuge, nõu ning kindlalt liikmesvõrgustikku, kelle poole saab alati pöörduda.

Programmi eesmärk on õpetada noori vältima neid vigu, mida tavaliselt ettevõtjad teevad. Osalejad lahkuvad plaani ja vajaminevate oskustega, et oma idee ellu viia. Noored omandavad kindla arusaamasid sellest, kuidas ärimudel töötab, tundes selle nõrkusi ja tugevusi. Arendavad oma probleemilahendamise, juhtimise ja meeskonnatöö oskuseid.

Programm on mõeldud 17-21 aastasele noortele ja üritust korraldab Ashoka Youth Venture organisatsioon.

11. SIF Young Social Entrepreneurs Program 2017: Inspiring Youths to Embark on Social Enterprises³⁴

Singapore International Foundation (SIF) pakub võimalust 18-30 aastastele noortele saada osa Young Social Entrepreneurs Programist, mille eesmärgiks on innustada ja motiveerida sotsiaalset ettevõtlust Singapuris ja mujal.

Programmis osalejad saavad õppida ja suhelda juhtivate sotsiaalsete ettevõtjatega, ettevõtete spetsialistide ja teiste noortega, kes huvituvad sotsiaalsest innovatsioonist. Lisaks annab see ideaalse võimaluse laiendada oma võrgustikku potentsiaalsete koostööpartnerite näol
Programmi struktuur.

- 4 päevane töötuba, kus igal noorel on mentor.
- Esimesel kolmel päeval ollakse pidevas suhtluses ekspertidega ning õpitakse teistelt sotsiaalselt ettevõtjatel. Noored saavad konstruktiivset tagasisidet oma ideedele ja äriplaanidele, muutes neid

³³ <https://www.youthventure.org/university-partnerships>

³⁴ <https://www2.fundsforngos.org/social-entrepreneurship/sif-young-social-entrepreneurs-program-2017-inspiring-youths-to-embark-on-social-enterprises/>

veelgi paremaks. Viimasel päeval esitavad osalejad oma äriideed kohtunike ees.

- Võimalus õppekõlastuseks välismaale
- Võimalus oma ideele rahastus saada
- Kõik programmi liikmed saavad osa ühisest võrgustikust, kus pakutakse vilistlasüritusi aastaringelt

Teevad eeskujulikke videosid: <https://www.youtube.com/watch?v=HemsXqHDpao>

12. Emerging Innovators Bootcamps³⁵

Eesmärgiks on tuua igal aastal, New Yorgis, kokku võimalikult palju hetkel tegutsevaid noori maailmamuutjaid. 3 päevase programmi jooksul pakutakse noortele tuge ja nõu, et tuua pöördepunkt nende ideede laiemasse levikusse. Iga ideega tegeleb tiim ekspertidest, kuhu kuuluvad sotsiaalsed ettevõtjad, arvamusiidrid ja teised oma ala spetsialistid. Teiseks eesmärgiks on luua laiem võrgustik noorte sotsiaalsete ettevõtjate vahele, et innustada neid jagama kogemusi ning leida toetuspiind ja kontaktid tulevikuks.

Programm koosneb kahest osast. Esmalt 3 päevane üritus, kus iga osaleja saab oma sotsiaalse ettevõtte kohta põhjaliku tagasisidet, erinevaid koolitusi ja nõu ekspertide käest. Lisaks on tähtsal kohal ka noorte sotsiaalsete ettevõtjate omavaheline suhtlus ja läbisaamine, selle jaoks osalevad nad koos töötubades.

Teine osa programmist on oma praktiseeritud tulemuste ja heade tavade jagamine teiste sotsiaalsete innovaatoritega. See annab võimaluse õppida üksteiselt ning teha järeldusi kuidas saada veelgi paremaks. See osa programmist kestab 3 kuud.

Üritusi korraldab Ashoka Changemakers. Nad on globaalne võrgustik sotsiaalsetest ettevõtetest, innovaatoritest, äri juhtidest ja aktivistidest, et luua suurem muutus terves maailmas. Nende võrgustik baseerub USAs.

Eelmisel aastal tuli New Yorki kokku 20 sotsiaalset ettevõtet³⁶.

Meedia väljundina kasutavad nad peamiselt kodulehte ja uudiste levikuks uudiskirja ja blogi. Blogi on neil väga praktiline ja kasulik. Seal on kajastatud intervjuusid noorte sotsiaalsete ettevõtjatega, kui ka praktilisi nippe teiste sotsiaalsete ettevõtjate kogemusest.

Rahastus: Nende rahastus tuleb 100 partneritelt Google, Virgin, American Express, Coca-Cola jne. Nad on jaganud üle 600 miljoni väärtuses erinevaid toetusi ja auhindu.

13. SOCIAL ENTERPRISE YOUNG TALENT PROGRAMME³⁷

Sotsiaalse Ettevõtluse Noorte Praktika Programm on Sinagapore Center for Social Enterprises poolt loodud programm, et pakkuda motiveeritud noortele talentidele võimalust töötada sotsiaalsest ettevõttes. Selle eesmärgiks on õpetada läbi praktilise kogemuse sotsiaalset ettevõtlust, õppides oma ala parimate käest. See annab noortele visiooni ja võimaluse luua ise tähendusrikkaid projekte ja tegevusi, mis on antud sektorile suunatud. Eelkõige on eesmärk valmistades ette tulevase sotsiaalse muutuse eestvedajaid.

Programmis osalejad saavad mentorlust organisatsioonist kuhu neid praktikale suunatakse, ligipääsu erinevate üritusele ja õppetubadele, mis on suunatud programmis osalejatele. Lisaks on silmapaistvatel osalejatel võimalus saada noorte sotsiaalse ettevõtluse diplomaadiks ning osaleda erinevatel rahvusvahelistel üritustel. Kõik programmi läbinud lisatakse võrgustikku, kus on kõik eelnevad programmi lõpetanud noored, kus neil on ligipääs teistele organisatsiooni poolt korraldatud algatustele.

Programm on korraldatud ja läbi viidud Sinagapore Center for Social Enterprise poolt.

14. Projekt CANDLE³⁸

Tegu on 5 päevase treeningprogrammiga, mis on suunatud noorsootöötajatele ja noortele juhtidele.

35 <https://www.changemakers.com/emerginginnovators>

36 https://www.youtube.com/watch?v=BY3WAF4_JRc

37 <https://raise.glints.sg/>

38 <https://www.salto-youth.net/tools/european-training-calendar/training/social-entrepreneurship-for-youth-workers-with-youths-with-intellectual-disabilities.6203/>

Eesmärgiks on tutvustada sotsiaalsed innovatsiooni ja sotsiaalsed ettevõtlikust. Programmi eesmärk on noorsootöötajates ning noortes juhtides luua motivatsioon ja oskused, et luua püsivam muutus ühiskonnas. Lisaks keskendub üritus veel sellele, kuidas sotsiaalne ettevõtlikus saab mõjutada vaimupuudega noorte töövõimet ja integreerumist tööturul.

Üritus leidis aset 22-26 veebruar, 2017 aastal Vilniuses ja Kaunases.

Üritus toetub 4le õppimisviisile ning kõik osad lähtuvad põhimõttest «learning by doing».

- Esmalt sessioonid eksperdiga. Et anda edasi parimaid praktikaid ja kogemusi. Selle jaoks on kaasatud oma ala eksperte, ärijuhte, personaalijuhte, müügi- ja turunduseksperte.
- Teine osa keskendub sellele, et noorsootöötajad ja noored juhivad saaksid kohtuda kogenud sotsiaalsete ettevõtjatega, kes jagavad neile oma lugusid, õnnestumisi ja ebaõnnestumisi. See loob võimaluse küsida küsimusi ja nõu inimestelt, kes on selle teemaga palju kauem tegelenud.
- Kolmandas osas luuakse väiksemad grupid, mida saadab kogenenud mentor. Iga osaleja pakub omapoolt ühe sotsiaalse probleemi ning koos teiste ja mentorite abiga proovitakse leida sellele ühte lahendust.
- Viimane osa programmist keskendub individuaalsemalt osaleja organisatsiooni spetsiifilistele väljakutsetele ja probleemidele. Ekspertide grupp töötab iga organisatsiooniga, et peegeldada küsimusi, väljakutseid ja võimalusi antud ettevõtte juures.

Peale üritust peaks igal osalejal olema:

- Selge arusaam suunast, võimalustest ja strateegiast
- Oskus ja võimekus arendada oma organisatsiooni kultuuri ja luua fokuseeritud meeskond
- Arusaam turust, klientidest ja selle mõjust
- Oskus luua jätkusuutliku arengut

Rahastaja: Erasmus + Action KA2.

15. Käsiraamat - You(th) CAN make a difference! An Introduction to Social Entrepreneurship³⁹

Eesmärgiks on tutvustada sotsiaalset ettevõtlikust õpilastele, noorsootöötajatele, õpetajatele, vanematele ja noortele.

Tegu on käsiraamatuga, kus on väga põhjalikult seletatud sotsiaalse ettevõtluse ja ettevõtlikuse kasud noortele inimestele. Toodud on hulgaliselt näiteid ja võrdlusi erinevatest projektidest.

Käsiraamat on sündinud koostöös Youth for Exchange and Understanding International (YEU) ja Brussels and Community Volunteers Foundationi koostööna.

Projekti rahastasid Youth in Action programm ja Euroopa Liit.

16. Building better lives Social enterprise in schools: a resource pack for teachers⁴⁰

Käsiraamat, mis annab õpetajatele ja teistele asjast huvitatud inimestele võimaluse kasutada sotsiaalse ettevõtlikkuse alaseid teadmisi, et rikastada õppeprotsesse.

Selle eesmärk on julgustada õpilasi nägema ja arusaama, kuidas ettevõtlus aitab sotsiaalseid probleeme kõnetada, saades samal ajal väga praktilisi kogemusi. Lisaks arendab see õpilaste meeskonnatööd, enesekindlust ja innovatsiooni.

Käsiraamatus on palju praktilisi ülesandeid mida noortega teha saab ning kuidas see kõik neile kasu toob. Tegu on väga praktilise, visuaalse ja lihtsa abivahendiga.

Tegevused on mõeldud 7-14 aastasele noortele.

39 http://www.yeu-international.org/download/Social_Entrepreneurship_YEU.pdf

40 <https://schoolsonline.britishcouncil.org/classroom-resources/list/social-enterprise>

Käsiraamat on sündinud tänu Briti Nõukogu projektile Schools Online, mis keskendub erinevate õppematerjalide kättesaadavusele online keskkonnas.

17. Valuing Teachers and YSI Guides⁴¹

Tunnustus õpetajatele, kes on kaasa löönud Young Social Innovatorsi koolitustel ja kes toovad sotsiaalse innovatsiooni õppesüsteemi. Kõik õpetajad, kes on läbinud vajalikud koolitused ja aidanud noorte projekt suunata, saavad Young Social Innovatorsi sertifikaadi.

Lisaks jagatakse parimate ja silmapaistvamate õpetajate vahel välja Let Them Shine Award.

Üritust korraldab ja rahastab Young Social Innovators Organization

18. Social Innovation Recognition Awards for Schools⁴²

See on tunnustusüritus, mille eesmärk on tunnustada neid silmapaistvaid koole, kelle õpilased on aktiivselt ja jätkusuutlikult osa võtnud Young Social Innovators programmidest.

See auhind on tunnustuseks kõigile kooli noortele, õpetajatele ja teistele kes asjaga seotud on.

Tunnustusüritus on välja mõeldud koostöös Iirimaa Keskkonna ameti, kohalike omavalitsuste ja teiste kohalike partnerite abiga.

Tunnustusüritused said alguse 2014 aastal ja neid viib läbi Young Social Innovators Organization.

41 <http://www.youngsocialinnovators.ie/programmes-initiatives/valuing-teachers-and-ysi-guides/>

42 <http://www.youngsocialinnovators.ie/programmes-initiatives/social-innovation-awards-scheme-for-schools/>